વર્નાક્યુલર ટેક્સ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમિટીએ સુધારેલી.

गुजराती त्रीजी चोपडीना अर्थ.

મુંબઈ બેટની તથા મુંબાઈ ઈલાકાની ભુગોળનો સાર.

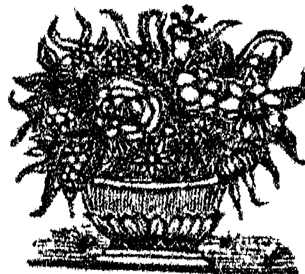
બનાવનાર

તથા

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

ડાહ્યાભાઈ જગજીવનદાસ.

નવી સુધારેલી આવૃત્તિ પહેલી.



કીમત ૪ આના.

મુંબઈ;
"તત્ત્વવિવેચક" પ્રેસ.

ગુજરાતી ત્રીજી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧ લો.

બાળપોથી-નાના છોકરાને ભણવાની ચોપડી.
મૂળાક્ષરો-સ્વર અને વ્યંજન
બારાખડી-ક્રમના પાઠો.
રમુજી-આનંદ થાય તેવા.
લાભ-ફાયદો.
જ્ઞાન-સમજ.
ડાહી ડાહી-શીખામણ લેવા લાયક
શિખામણ-બોધ.
પદાર્થ પાઠો-વસ્તુઓની સમજના પાઠ.
વિષે-સંબંધી.
જોગ-લાયક.
સરસ-સારી.
ઉમંગથી-હોંશથી.
આનંદ-ખુશાલી.
હોશીયારી-ચાલાકી.
વાર્તાઓ-વાતો.
બારીક-ઝીણી.
મુકાબલો-સરખામણી.
અધિકારી-ઉપરી.
માહીતી-સમજણ.
શરૂ કરી-શીખવા માંડી.
મઝાની-સારી.
રસીલી-મઝા પડે તેવી.
પુસ્તકો-ચોપડીઓ.
સંબંધીના, વિષે.
નદી-મીઠા પાણીનો રેલો પર્વતમાંથી નીકળી સમુદ્ર કે સરોવરને મળે તે.
દરીઆ-સમુદ્ર, સાગર.
મેદાન-સપાટ જમીન.
સાદા-સહેલા.
નમુના-આકાર, ઘાટ.
સામાન્ય-રોજ વપરાતી.
વર્ણન-હકીકત.
સોદો લેવા-ખરીદ કરવા.
છેતરાશો-ઠગાશો.
ઉતાવળ-ઝડપ.
ખાતરી-તપાસ.
આળસ-સુસ્તી. [નાનું.
પોપટીઉં-સમજણ વિ-

પાઠ ૨ જો ભાગ ૧ લો.

ગુજરાતી - ગુજરાતીમાં વપરાતી ભાષા.
લિપિ-ભાષા. [શાસ્ત્રી
બાળબોધ - બ્રાહ્મણી.
પંડિતો-વિદ્વાનો.
અંક-આકડા.
અળવુ-હ્રસ્વ ઉ અને દીર્ઘ ઊ.
વરડુ - હ્રસ્વ ઇ અને દીર્ઘ ઈ.

પાઠ ૨ જો ભાગ ૨ જો.

નીપજે-થાય. [લખનાર.
લહીઆ-ઝડપથી સારૂં
લાલચ-લોભ.
લપટાવું-વળગવું [રોગી.
નર્યા-રોગવિનાના, નિ-
શ્રદ્ધા-વિશ્વાસ.
ઉદ્યોગી-મહેનતુ.
ચેન-ગમત, સુખ, નિરાંત.
ફક્કડ-શોખીલા, છેલ.
ઠાઠ-ડોળ, ભપકો.
અજુગતું-પ્રસંગવિનાનું.

માઠું - ખરાબ. [ખતના.
આગલના-પહેલાના વ
વિદ્યાભ્યાસ-ભણતર.
છેલ્લે-છેવટે.
તરેહના જાતના.

પાઠ ૩ જો.

ઘરડો-બુઢ્ઢો.
ટટ્ટુ-નાના ઘોડા.
મૂર્ખ-અક્કલ વિનાના.
હડહડતો-ખરેખરા પૂ-
રેપૂરો
કળિયુગ-ખરાબ વખત.
જુવાન-ઉમર લાયક.
થોડેક દૂર-જરા છેટે
બુદ્ધિ-અક્કલ. [ખતમા
ખરે બપોરે-તાપના વ-
હિંડાડે-ચલાવે.
મોજથી-આનંદથી.
મુસાફરી-દેશાટણ.
ખખુંપાન-ઘરડો, મરવાને થોડો વખત બાકી હોય તેવો.
ફીકર-ચિંતા.
શરમાઈ-લાજવાઈ.
જોસબધ-ઝડપથી.
શ્રાવક-જૈન ધર્મી.
સંઘ-ટોળું.
દયા-રહેમ.

ઘાતકી-દયા વિનાનો, નિર્દય.
ઉઠાવી-ઉપાડી, ઉંચકી.
હાટ-બજાર
જલદી-તાકીદે.
વાખરાઈ-વેરાઈ.
તોફાન-મસ્તી.
ફીકે-ત્રીસે.
પસ્તાયા-ખેદ પામ્યા.

પાઠ ૪ થો.

પરગજુ-પરોપકારી.
ધણી ધણીઆણી-સ્ત્રી પુરૂષ.
બાળક-છોકરૂં.
ઈશ્વર-પ્રભુ.
ભક્તિમાં ભજનમાં.
ગાળતા-કાઢતા.
કૃપાથી-મહેરથી.
પુત્ર-છોકરો.
નરસિંહ ચૌદશ-ભગવાને નરસિંહ અવતાર લીધેલો તે દિવસ.
ભંડાર-ખજાનો,
ઉપકાર-પાડ.
ગુજરી ગયા-મરીગયા.
ઉછેરવા-પાળવા.
સલાહ-શીખામણ.
અસર-લાગણી.

નીવડ્યો-થયો.
માનીતો-વહાલો.
માઠું-ખરાબ.
ઇચ્છે-ચહાય.
સાંઢ-આખલો.
અંતઃકરણમાં-દીલમાં.
એકદમ-તરત. [લુગડું.
ફેંટો-માથે બાંધવાનું
ઘા-વાગેલું. [આપી.
વખાણ કર્યાં-શાબાશી
વૈદ-દેશી ડાક્ટર.
આશ્ચર્ય-નવાઈ.

પાઠ ૫ મો.

કુટુંબ-સગા વહાલાં.
ગુજરાન-પોષણ.
ધંધે-રોજગારે.
પ્રીતિ-પ્રેમ
લગ્ન-વિવાહ.
ઉભરાઈ-છલકાઈ.
ખડ-ઘાસ.
આશીશ-આશરવાદ.
ખૂંચેલો-કચોટી બેઠેલો.
ટંગાવી-લટકાવી [ગાત.
ઇનામ-બક્ષિસ, ભેટ, સો-
થોભાય-ખોટી થવાય.
ધાડું-ગીચ.
ચોર-લુટારા.
જંગલી-ફાડી ખાનાર.

પ્રાણી જનાવર.
બીક-ભય
ઇજા-પીડા, દુઃખ.
સહીસલામત-સુખરૂપ.
સામેલ થયો-ભળી ગયો.

પાઠ ૬ ઠો.

અદલ-ખરો, વાજબી.
ઇનસાફ-ન્યાય.
હાલત-સ્થીતિ [ક્યાની.
ગામઠી-મહેતાજીની, પ-
હમેશ-રોજબારે.
વળગ્યો-લાગ્યો.
અકલવાળો: બુદ્ધિશાળી.
નશીબદાર ભાગ્યશાળી
ફાવતો ગમતો.
ખરીદ્યા પૈસાના લીધા
આબરૂ-માન, પ્રીતિ.
નાલાયક પુત્ર.
સલાહ-કહ્યાપ્રમાણે.
વર્તીશું-ચાલીશું.
કબુલાત-વચન.
દહાડોપાણી-મરણક્રિયા.
તોડ-નિકાલ.
વાહવાહ-વખાણ.

પાઠ ૭ મો.

પરમેશ્વર-ઇશ્વર.
સઘળુ-બધુ. [ળીઆમાં.
પોળમાં-મોહલ્લામા, ફ-
લખોટે-ગોટીએ.
સુશોભિત-સુંદર, રૂપાળો.
અટકાવ્યો-વાર્યો
નજીવી-નાની, નમાલી.
ટેવ-આદત.
સજા-શિક્ષા.
આસપાસ ચોતરફ.
આકાશમા-ગગનમા.
અંતરમાં-મનમા.
આભાસ-તેજ, પ્રકાશ, અજવાળું.
ચાસ-ખેતરમા કરેલા હળના લીટા.
વિશ્વપતિ-દુનિયાનો ધણી પરમેશ્વર.
વાસ-રહેઠાણ.
ભોયરે-ભોયમાં ઉંડું ખોદીને બાંધેલો ઓરડો.
ઘડીએ-રચીએ, કરીએ.
ઘાટ-ખરાબ વાત.
તાત-બાપ, ધણી.
ખાલી-નકામી.
કણી-રજકણ.
કામ-માટે.
ઠામ-ઠેકાણું.

કવિતાના અર્થ.

(૧)

અન્વય—(આપણી) આસપાસ, આકાશમાં, અંતરમાં (ઇશ્વરનો) આભાસ (છે, અને) ઘાસ ચાસની પાસ પણ વિશ્વપતિનો વાસ (છે).

અર્થ—આપણી ચારે તરફ, ગગનમા અને આપણા મનમાં ઇશ્વરનુ તેજ છે અને ખડ અને ખેતરોમા કાઢેલા હળના લીટાની પાસે પણ પરમેશ્વરનું રહેઠાણ છે.

(૨)

અન્વય—ભોંયમાં ભોયરે પેસી, કાંઈ વાત કરીએ (અને) મનમાં ધાટ ઘડીએ તે જગના તાત જાણે.

અર્થ—જમીનની અંદર બાંધેલાં ઘરમા પેશીને કંઈ વાત કરીએ અને મનમા કોઈનું શું કરવાનો વિચાર ગોઠવીએ તે પણ દુનિયાનો ધણી પરમેશ્વર જાણે છે.

(૩)

અન્વય—(એક) કણી મુકવા કામ ખાલી જગ્યા ખોળીએ (પણ) ક્યાંએ તું ઝગઝગતો વિના (નું) ઠાલુ ઠામ ન મળે.

અર્થ—એક રજકણ મુકવા માટે પરમેશ્વર વિનાની ખાલી જગ્યા શોધીએ પણ કોઈ જગ્યા પરમેશ્વર વગરની ખાલી મળે નહી.

પાઠ ૮ મો.

ઇશ્વર—પરમેશ્વર.
સ્તુતિ ઇશ્વરનાં વખાણ
વિશ્વસ્વામી – જગતના
ધણી.
શીશનામી—માથું નમાવી
દયાળુ—કૃપાળુ.
આપદા—દુખો.
ઉગારો—બચાવો.

દીનાનાથ-ગરીબ નિવા
જ, ગરીબના બેલી.
આધાર-આશરો. ટેકો.
માત તાત—મા બાપ
પાળનારા—પાળણ કર્તા.
કીધા છે—કર્યાં છે. [પાડ.
ઉપકારો—ગુણો, ફાયદા.
રંક—ગરીબ. [નાના.
અજ્ઞાન—સમજણ વિ
તુ થી—તારાથી.
અજાણી—જ્ઞાન બહાર.

ક્ષમા—માફ
વાંક—કસુર, ગુન્હો.
મતિ—અક્કલ.
છેક—બીલકુલ [ગવું તે.
પ્રાર્થના—ઇશ્વર પાસે મા-
દીલધારો—મનમા લ્યો.
કુટુંબી—સગાવહાલા.
સદા—હમેશા.
ભક્તિ—ભજન.
શક્તિ—જોર.
નિવારો—ટાળો.

કવિતાના અર્થ.

(૧)

અન્વય—અહો ! દેવના દેવ ! હે ! વિશ્વસ્વામી (પ્રભુ) હું શીશ નામી આપની સ્તુતિ કરૂં (છું કે હે !) દયાળુ પ્રભુ આપદાથી ઉગારો. (હે !) દીનાનાથ તું મારો એક (જ.) આધાર (છે).

અર્થ—હે ! દેવના પણ દેવ હે ! જગતના ધણી પ્રભુ હું માથું નમાવીને તમારા વખાણ કરૂંછું. હે ! દયાવાળા ઇશ્વર મને દુઃખોથી બચાવો હે ! ગરીબોના બેલી મારે ફકત તારો એકલાનોજ આશરો છે.

(૨)

અન્વય—(હે !) પ્રભુ ! આપ મારા માતને તાત છો, તમે સદા સર્વને પાળનારા છો, તમે (અમારા ઉપર) કરોડો ઉપકારો કીધા છે. હે દીનાનાથ

અર્થ—હે ! પ્રભુ ! તમે મારા માબાપ છો તમે હમેશાં બધાના પાલણ કર્ત્તા છો અને તમે અમારા ઉપર કરોડો ગુણ કર્યા છે. હે ! ગરીબના બેલી.

(૩)

અન્વય—હું રાકનો રાંક અજ્ઞાન પ્રાણી છું, મારી કશીવાત તુંથી અજાણી ન (થી) હે ! દયાળુ ! મારો વાંક ક્ષમા કરો. હે દીનાનાથ.

અર્થ—હું ગરીબનો ગરીબ અને સમજ વિનાનો પામર પ્રાણી છું મારી કોઇપણ વાત તારી જાણ બહાર નથી હે ! દયાવાળા પ્રભુ ! મારો ગુન્હો માફ કરો. હે ગરીબના બેલી.

(૪)

અન્વય—અમે બાળકો હાથ જોડી બોલીએ (છીએ કે) હે ! પ્રભુ અમારી મતિ છેક થોડી (છે) દયા લાવીને દીલ (મા) પ્રાર્થના ધારો. હે દીનાનાથ.

અર્થ—અમે બધા બાળકો હાથ જોડી કહીએ છીએ કે હે ! પ્રભુ ! અમારી બુદ્ધિ ઘણી ઓછી છે માટે રહેમ આણીને અમારી માગણી મનપર લ્યો. હે ! ગરીબના બેલી !

(૫)

અન્વય—(હે ! પ્રભુ !) અમે ને અમારાં જે કુટુંબીજનો (છે તે) સર્વ શરીરે સારાં સુખી રહીએ (અને) આપ સદા સારા વિચારો આપજો. હે !, દીનાનાથ !

અર્થ—હે પ્રભુ ! અમે અને અમારા જે સગાં વહાલા છે તે સર્વે શરીરે સારી રીતે સુખી રહીએ એમ કરો અને અમને હમેશાં સારા વિચાર આપો હે, ગરીબ.

(૬)

અન્વય—મેં કાંઇ (પણ) આપની ભક્તિ કરી નથી. આપના ગુણ ગાવાની (મારામાં) શક્તિ નથી (તો) દયા લાવી દાસ દુઃખ નિવારો. હે દીનાનાથ.

અર્થ—હે ! પ્રભુ ! મેં આપનું કાંઇપણ ભજન કર્યું નથી. તમારા ગુણ ગાવાનું મારામાં જોર નથી તોપણ કૃપા કરી સેવકના સંકટો ટાળો હે ગરીબના બેલી પરમેશ્વર મારે ફક્ત તારા એકલાનોજ આશરો છે.

પાઠ ૯ મો.

સિંહ ફાડીખાનાર ભયંકર જનાવર.
ઉંદર--ઘરોની અંદર રહેનાર નાનું પ્રાણી.
દર—નાના પ્રાણીને રહેવાના ઘર.
ભાયે-બીને.
ઉનાળો ગરમીની મોસમ
સપડાયો પકડાયો
કાલાવાલા કરગરવું, આજીજી
ગુનો—પાપ.
માફ ક્ષમા
આફત-સંકટ.
સેવક,—દાસ, ચાકર.
હાજર- રજુ
જીવતદાન-પ્રાણની બક્ષીસ
મગરૂરી બડાઇ.
ભાન-સમજણ
વેળા-વખત.
શિકારી- પારધી.
જાળ-પ્રાણીઓને પકડવાને ગુંથેલી દોરીઓ.
ફાંફાં વલખા
અકળાયો—ગભરાયો.
બુમો—બરાડા
એકદમ—ઝટપટ
બદલો-માઢુ .
સેવા-ચાકરી.
બજાવશે—કરશે.
કાપી-કાતરી.
મદદ-સહાય.
સાંભરતી યાદ આવતી
ગર્વ અહંકાર, મગરરી.
બેવડા-બમણા

પાઠ ૧૦ મો.

પ્રમાણિક સાચવટવાળો
વેપારી દુકાનદાર.
ઘરાક- ખરીદદાર
કિમત—મુલ્ય.
છેતરતો—ઠગતો.
શાખ -વટ, વહેવાર, આબરૂ.
ઠરાવ્યા -પરઠયા.
ઉતર્યો આવ્યો.
લોભાતા લલચાતાં.
પોલિસ રૈયતની સંભાળ રાખનારા માણસો.

થાણુ—ગેટ ; ચોકી.
અમલદાર—ઉપરી.
ફરજ—જરૂર
કમાયો—રળ્યો.
લાભ—ફાયદો.
વૃદ્ધ—ઘરડા.
ભાઇબંધી—દોસ્તી.
કાશી—બનારસ.
પ્રથમ પહેલા.
આગ્રહ- તાણ.
કોલેરા—ઉલટી અને ઝાડાનો રોગ.
મુશકેલી—મુસીબત.
વિધવા—રાંડેલી સ્ત્રી.
ધન્ય—શાબાસ.

પાઠ ૧૧ મો.

ગુજરાન—પોષણ.
ચલાવતા - કરતા.
ભારી સખત.
તુરંગ- કેદખાનું, જેલ.
છંદ- ટેવ, લત. આદત
જાપ્તો—બંદોબસ્ત.
લાગ- દાવ
ધનવાન—પૈસાદાર.
વિકટ—બિહામણી.
રાહ—વાટ. [સાદાર.
તાલેવંત—નસીબદાર, પૈ-
ભુંડુ—ખરાબ.
તાક્યુ—ઇચ્છયું. [પ્રાણી.
મગર—પાણીમા રહેનાર

પાઠ ૧૨ મો.

યુધિષ્ઠિર—ધરમ રાજા.
ક્ષમા—માફી.
ક્રોધ ગુસ્સો, કોપ.
વર્તણુક- ચાલ.
પીતરાઇ—કાકાનાછોકરા
સહન થઇ શક્યુ—ખમાયું
ઝેર વિખ
ઉપાય—ઇલાજ. [વિલા.
લાખના—લાખવડે બના-
ફાવ્યો—ઉપાય ચાલ્યો.
ફોસલાવી—પટાવી.
જુગાર—જુગટું.
દગો—છેતરપીંડી
ફરજ—જરૂર.
ગાળવા—કાઢવા, ગુજારવા.
રૂચતી—ગમતી.
ખરે—સાચે.
નીચ—દુષ્ટ.
નીચપણુ—દુષ્ટતા.
આનંદ—ખુશાલી ; મજા.
ગંધર્વ—દેવતાના ગવૈયા.
સહન કરતા—વેઠતાં.
લાગણી—અસર.
અપકાર—બીજાનુ ભુંડું
કરવું તે.
લુચ્ચા—ખળ.
અદેખા કીનાખોર.
બાકી- કમી.
ગળગળા—છાતી ભરાઈ
આવી આંખમા પા-
ણી આવવા.
આકૃતી—દેખો.
ગુસ્સેથતા—ક્રોધે ભરાતા.
વેરલેવુ—ભુંડાઇનું સાટુ
વાળવુ
ડગવુ—ચળવું.

પાઠ ૧૩ મો.

ડાહ્યો—અક્કલવાળો.
ન્યાયાધિશ—ઇન્સાફ કર-
નારા અધિકારી.
પારખી—ઓળખી જાણી.
અદલઇનસાફ — વાજબી
ઇન્સાફ.
પ્રજા—રૈયત.
પ્રીતિ—પ્રેમ.
રાજકાજ-રાજ્યનાં કામ.
ચર્ચા—વાતચિત.
સાક્ષી- સાહેદ.
અઘરૂ- કઠણ.
ચતુર—શાણા. [વાપરી.
ઉપયોગ કરી બતાવ્યો-
અચરજ—નવાઇ.
તરવાર—સમશેર.

હુક-મારેલી.
વિચાર્યું-વિચાર કર્યો.
ખરેખરી-સાચી
ગળેપડુ- પારકી વસ્તુ પચાવી પડનાર.
બુરા--ખરાબ ભુંડા.
હાલ-સ્થીતિ, વલે.
સજા-શિક્ષા.

પાઠ ૧૪ મો.

ગૃહસ્થ-મોટો માણસ.
થાકીગયો-શક્તી ઘટી ગઈ.
કુકડીને-મઘીને.
બિચારા-બાપડા.
નિસાસો-શોકથી નીચો સાસ મૂકવો.
સુંદર-શોભિત.
મજા-ગમ્મત.
અભાગીયાના — ઓછા નશીબવાળાના.
નશીબમા-કરમમા,ભાગ્યમા.
કરમાઇ ગયું-વીલું પડી ગયું.
ચતુર-ચાલાક.
હાલત-સ્થીતિ.
ઉપાડો-ઊંચકો.
મૂકવા-મેલવા.
ફરમાવ્યું-કહ્યું
લંગડો-લુલો.
ટેકા-આધાર.
પારકાનો-બીજાનો.
મેવા-ફળફળાદિ.
મિઠાઈ-ગળ્યા પદાર્થ.
કામનું-ખપનું.
પાડ-ઉપકાર.
કાયમ-ચાલુ
મહેનત યત્ન. ઉદ્યોગ.
દરેક-એકએક.
ધ્યાન-ચિત્ત.
કદાપિ-કોઈ દહાડો.
શોધી-ખોળી
જોઇતા-ખપ પડતા.
તંગી-ભીડ.
કપડા-લુગડા.

પાઠ ૧૫ મો.

મહોલ્લા-ફળીઆ, શેરી
મશ્કરી-મજાક,ઠઠ્ઠાચેકડી
નોતરૂં-ઇજન,આમંત્રણ.
રંગીત-રંગેલા.
પાટલો-લાકડાનુ આસન.
છીછરો-ઉંડો નહિ તેવો.
થાળ-થાળી, રકાબી.
ખીર-ભાતને પાણીમા રાંધી ચઢવા આવે ત્યારે દુધ નાખીને બનાવેલો ખાવાનો પદાર્થ.
ચપચપ-ઝટપટ.
મજા-ગમત.
જાણ્યું અજાણ્યું-સમજ્યો ન હોય તેવો દેખાવ.
ભોળા-ઠગાય તેવા.
આગ્રહ-તાણ
ખાતર-બરદાસ.
પીરસેલો-મૂકેલો.
સાદું-બફેલો
મલકાવી હસતું કરી.
સ્વાદે-મજાથી.
ઠીક-સારી
શરમાયું લજવાયું.
સિવાય-વિના.

પાઠ ૧૬ મો.

સત્ય-સાચું.
ચિત-મન.
ચિંતન-મનન.
વાચક-બોલ.
નિશ્ચય-નક્કી.
ઉચરવુ-બોલવું.
અસત્ય-જૂઠું.
બીજ-બી.
વૃક્ષ-ઝાડ.
વિશાળ-મોટું.
ગુણકારી-ફાયદાવાળાં.
આશ્રય-આશરો.
છાંય-છાયા, છાંયડો.

પરિતાપ—દુખ.	હટે—ખસે, ઓછી થાય.	હરે—મટાડે.
વસે-રહે.	ખુપશે—ઢંકાશે.	અન્ય—બીજાું.
આફત—દુખ.	દીપશે—પ્રકાસશે.	અતિ-ઘણું.
પ્રગટે ફેલાય.	આય—નુકશાન, ઇજા.	રીઝશે—ખુશી થશે.
છળ—પ્રપંચ.	સદાય હમેશાં.	સ્વર્ગ—દેવનું રહેઠાણ.
દુષ્ટ-ખરાબ.	વદી- બોલી.	ઝળકીત—પ્રકાશીત.
મતિ—બુદ્ધિ.	કલેશ- કંકાસ, સંતાપ.	જશ—આબરૂ.
ભય—બીક	અનેક—ઘણી.	જોગ -કારણ

કવિતાના અર્થ.

(૧)

અન્વય—સતનું ચિતમા ચિંતનરે કરવું, નિશ્ચય સત વાક્ય ઉચરવું, અસત્ય કામ કદી કરવું નહિ અને જગે જશથી ઝળકીત કરવું.

અર્થ—મનમા સત્યનુ મનન કરવુ, નક્કી સાચા બોલ બોલવા, જૂઠું કામ કદી કરવુ નહિ અને દુનિઆમા આબરૂ વડે પ્રકાશીત કરવું.

(૨)

અન્વય— સત બીજથી વિશાળ વૃક્ષ થશે. (તેના) ગુણકારી મીઠાં ફળ ઉતરશે. (અને) છાય તળે જન આશ્રય કરશે, (તેથી) પરિતાપ જતા સૌ સુખ મળશે.

અર્થ—ખરૂં બી વાવવાથી મોટું ઝાડ થઈ તેનાં ફાયદાવાળાં મધુરાં ફળ મળશે. અને તે ઝાડની છાયા નીચે ઘણા માણસો આસરો લેશે તેથી તેમના દુખો મટી જઈ બધાં સુખ મળશે.

(૩)

અન્વય—જગનાં સહુ કાજ સતમાં વસે (છે) અસતે જન આફતમા પડશે. (જેમ) સત સુરજ (નું) તેજ ઘણું પ્રગટે (તેમ) છળ દુષ્ટ મતિ ભય પામી હટે.

અર્થ--આ દુનિયાના બધાં કામ સત્યના આધારે રહેલાં છે તો ગાન્ન્ય કામ કરવાથી માણસ સંકટમા આવી પડશે. જેમ સત્યરૂપી સૂર્યનું તેજ ઘણું પ્રકાશશે તેમ પ્રપંચો અને નઠારી બુદ્ધિ સત્યની બીકથી નાસી જશે

(૪)

અન્વય—કઈ જોગથી સત્ય છુપાઈ જશે પણ છેવટ સત્ય ઉજાસ થશે (જેમ) સુરજ કદી વાદળાથી છુપશે. (તોપણ) નિશ્ચય ફરી તે ફરીથી ઉગશે.

અર્થ--કદી કોઈ કારણથી સત્ય ઢંકાશે તોપણ આખરે સત્ય ખુલ્લુ થઈ પ્રકાશશે. જેમ સુરજ કદી વાદળાથી ઢંકાય છે તોપણ તે પાછો ખુલ્લો થઈ નક્કી ફરીથી પ્રકાશે છે.

(૫)

અન્વય—સતને આદ્ય નથી (તેનો) કદી નાશ ન (થી) સદાય સત્યવડી જગ જીતવું. નિશ્ચય સત અનેક ક્લેશ હરે. ખરે સત્ય સમુ અન્ય બળ નથી

અર્થ—સત્યને જરા પણ ખામી થતી નથી તેમ તેનો કદી પણ નાશ થતો નથી માટે હમેશા સાચું બોલી દુનિયાને જીતવી. નક્કી સત્ય અનેક સંતાપો મટાડે છે ખરેખર સત્ય સરખું જોર બીજુ કોઈ નથી.

(૬)

અન્વય—સતમાં સદાય સાચુ સુખ વસે (છે). સતથી વિશ્વપતિ અતિ રીઝશે સત્ય વિના બીજો કંઈ ધર્મ નથી (માટે) સતથી સ્વર્ગ-જીતી સદાય રીઝો.

અર્થ—સત્યમા હમેશાં સાચું સુખ રહેલુ છે અને સત્યથી પરમેશ્વર ઘણા ખુશી થશે, તેમજ સત્ય વગર બીજો કોઈ ધર્મ નથી માટે સાચું બોલી સ્વર્ગનાં સુખ મેળવી હમેશા આનંદમા રહો.

પાઠ ૧૭ મો.

મુસાફર-વટેમાર્ગુ.
રિવાજ-રીત, ટેવ
વર્તમાનપત્ર-ન્યુસપેપર
બાકડો-બેન્ચ, પાટલી
ઉત્તર-જવાબ.
શિક્ષકે-મેહેતાજીએ
તંબુ-લુગડાનું ઘર.
મુસાફરી-તાલુકા કે જીલ્લા
  ના ગામોમાં ફરવું.
વાપરે છે-કામમાં લાવે.
સચાર ઢાળ ટેકરાવગરની
ભરવાડ-બકરાં ઘેટાં ચ-
  રાવનાર
ડુંગર-મોટા ટેકરા, ના-
  ના પહાડ.
રખડે છે-ભટકે છે
ચારો-ઢોરોને ખાવાનું ઘાસ
નેસ-રબારી ભરવાડને
  રહેવાના ઝુંપડાવાળી
  જગા.
ભલા-સારા [તેવાં
મીલનસાર-હળી જાય
પરોણા ચાકરી-મેમાન-
  ગીરી.
સાંભરે-યાદ.
વખાણ-ગુણ ગાવા.
ભારી-ત્રાસ આપનાર.
પૂજે-ચાકરી કરે
ખરચવા-વાપરવા.

પાઠ ૧૮ મો.

શરીર-ડીલ
સ્વચ્છ-ચોક્ખું.
તમાશો-રમત.
ખેલવા-રમવા.
ખેલાડી-રમત કરનાર.
રૂપવાન-રૂપાળો.
વરખ-સોના કે રૂપાના
  ઘણા પાતળા પતરા.
વાળુ-રાતનું ભોજન.
બેભાન-ભાન વગરનો
રડારોળ બુમ પાડી રડવું.
પાડોશણ-બાજુમાં રહે-
  નાર સ્ત્રી
નવાઇ-અચંબો.
ફટાણાં-સુગ.
મોત-મરણ
ચોરી વળગી
ખુલ્લા-ઉઘાડા.
મુખ્ય-મોટી
મતલબ-હેતુ.
પાર પડતી-સફળ થતી
લૂછી નાખવું-લોહવું.
ઝટ-જલદી.
કરકરા-જાડા.

પાઠ ૧૯ મો.

પ્રમાણિક-સાચવટવાળા.
ખેડુત-ખેતી કરનાર.
કણબી-ખેડુતની જાત
ઉદ્યોગી-મહેનત.
સહજ-જરા
ઉપજ-પેદાસ [રચ.
કરકસર-રીતસરનો ખ-
કાયદા-ગુણ [મરી
બચાવી-ફાજલપાડી સં-
હળ-જમીન ખેડવાનું
  લાકડાનું ઓજાર.
ચક્ર-ત્રાંબાનો કડા વાળો
  ઢંગ [સિક્કા.
સોના મહોર-સોનાના
ધનવાન-પૈસાદાર.
ઉતરે-પાછો પડે
અબાટ તમામ હકસાથે.
ફેંસલા ચુકાદો.
વિદ્વાન ભણેલા.
ચુકાદા ફેંસલા.
નિર્ણય-નક્કી.
બંધ બેસતી - ફાવતી,
  ગોઠતી.
પસંદપડી-ગમી.
ઇશ્વર કૃપા પ્રભુની મ-
  હેરબાની.
ખરેખર-સાચે.

પાઠ ૨૦ મો.

અંજામ અક્રિમ [હુર.
પ્રખ્યાત- નામિચો. મશ
પાદશાહ-મુસલમાનરાજા
પરાક્રમી-બળવાન્.
શોખીન આનંદ લેનાર
આસરો-મદદ
દરબાર-રાજકચેરી.
ઉમરાવો જાગીરદારો, અમીરો
વિષયો-બાબતો.
પાર-છેડો. [તાનો ઉપરી
ખજાનચી-નાણા ખા-
હુકમ કર્યો-ફરમાવ્યું,કહ્યું
નામદાર-મોટાનામવાળા.
ફટકા-નેતર કે ચાબખા-ના ઝપાટા
અચરજ-નવાઇ.
હઠ-આડાઇ, જીદ.
આજીજી-કાલાવાલા
હળવે હેઠવે-ધીરે ધીરે.
વચન-બોલ.
નિશ્ચય-નક્કી, ઠરાવ.
શરૂ થયું-ચાલુ થયું.
બસ-થયું
ભાગીદાર-ભાગીઓ.
શરત-ઠરાવ.
હજુરમાં-રૂબરૂમાં.

લાંચીઓ-રૂશ્વત ખાનાર.
પહેરાવાળો-ચોકીદાર.
ગુસ્સો-ક્રોધ.
દ્રવ્ય-પૈસા. ધન
માનીતા-વહાલા.

પાઠ ૨૧ મો.

આખલો-સાંઢ.
મચ્છર-મગતરૂ.
તોફાની-મસ્તીખોર.
જંગલમાં-વગડામાં.
રીડ-ધાય.
કાયર થયો-કંટાળ્યો
આરી-ડામવટે નિશાન કરી
મરજી-ખુશી
ફાટ્યો-મસ્તીખોર થયો
માતેલો-ફાલેલો, જાડો.
ગર્વ-અહંકાર.
જબરો-બળવાન. [રતો
ગણગણતો-અવાજ ક-
નીચ-દુષ્ટ.
ચલાવવો-ઉગામવો.
પલકમાં-પળમાં, જરા-વારમાં
કચરી-ચગદી.
નબળો-જોર વગરનો.
યુક્તિથી-કળથી.
તોબા તોબા-હાય હાય.

પોકરાવી-બોલાવી.
ચટકા-ડંખ
કાલાવાલા-આજીજી.
નસકોરા-નાકના બાકાણાં.
ફુલાઇ-અહંકારી થઇ
શબ્દો-બોલ.
અભિમાની-અહંકારી
લાગ આવે-દાવ ફાવે.
ઉતારૂ-ઓછો કરૂ
સપડાયો-પકડાયો.
કાંકા-વલખાં.
છેવટે આખરે [ચારનો.
હલકામનનો-નીચ વિ-
ખૂબ-ઘણુંજ.
નમ્ર-ગર્વ રહિત
માઠા-ખરાબ.
હલકા-નીચ.

પાઠ ૨૨ મો.

સાચો બાળક-ખરૂં બોલનાર છોકરો.
મિત્ર-ભાઇબંધ.
પુસ્તકાલય - લાઇબ્રેરી, કિતાબખાનું.
વૃત્તાંત-હકીકત.
અભ્યાસ કરતા-ભણતા.
બાળપણની-નાની ઉમરની.
યાદ-સ્મરણમાં.

જાણવાજોગ — જાણવા જેવી.
ઇચ્છા-મરજી.
આનંદ-ખુશાલી.
કુહાડી-લાકડા કાપવાનું હથીઆર.
દ્વાર-દોર [પાસે
આગળામાં — બારણા
સુંદર સારૂં, શોભિતું.
વહાલું-પ્યારૂં.
કરમાઈ સુકાઈ.
ખબર જાણ.
હંમેશાના-રોજના.
નિયમ-ધારા
ધમકાવ્યા-દમ ભરાવ્યો
જવાબ-ઉત્તર [હોંશ્યો
આવીવઢ્યા-આવી પ-
સઘળાને-બધાને.
જરા-થોડા.
હિંમત-ધીરજ.
દીલગીરી-શોક.
અત્યારે-હમણાં.
કિંમત-મૂલ્ય.
લક્ષણ-ટેવ, ગુણ.
પારણું-ઘોડીઊં.
પંક્તિઓ-વખણાયો.

પાઠ ૨૩ મો.

સુલતાન-બાદશાહ.
અયાઝ-એકફકીરનુંનામ.
જંગલમાં-રાનમા, વગડામાં [વાની રમત.
શિકાર-જનાવર માર-
ઝડપથી-ઉતાવળે.
આરામ-આશા એશ.
નજરે-દ્રષ્ટિએ.
ફકીર-મુસલમાન સાધુ,
બંદગી-નીમાજ, પ્રાર્થના.
બરેબપોરે-મધ્યાન્હે.
તરસ-પ્યાસ.
પાક-પાવન, પવિત્ર.
અલ્લા-ખુદા
એહસાન-પાડ.
લાયક-જેવો.
હાજર-રજુ
બાવથી-હોશથી.
શાન-ઠંડો.
વિનંતી-અરજ.
જાગીર-જમીન.
ઉમરાવ-અમીર.
લાભ-ફાયદો.
સાન-અક્કલ, સમજણ.
સાંઇબાવા-ફકીરને બોલાવવાની રીત
સંબંધમા -વિષે.
અંદેશો-વહેમ.
અદેખાઇ-ખાર, ઇર્ષ્યા.
ઇલાજ-ઉપાય.
ભંભેરવા-ખોટું સમજાવવા.
અસલ-પ્રથમની.
સ્થિતિ-હાલત.
આભાર-ગુણ, પાડ.
ઇર્ષાખોર-ખારીલા.
દેશનિકાલ-દેશપાર

પાઠ ૨૪ મો.

પશુઓ ચોપગાંજાનવર.
પંચ-પાંચ, જાત.
વાદવિવાદ-તકરાર.
તુર્ત-તરત.
દરબાર-સભા.
ગણના-ગણતરી, મુજબ.
વલવલે -ટળવળે.
પય-દૂધ.
જુલમ-ત્રાસ.
પાર-છેડો.
વફાદાર-નીમકહલાલ.
પ્યારૂં- વહાલું. [આપું.
હલાલકરૂં બદલો વાળી
સેવા-ચાકરી.
માનવી-માણસ.
ભાર-બોજો.
લાધે-નાખે.
બીનતકરાર-વાંધાવગર.
તનતોડીને-જાતે દુ:ખ વેઠીને.
માલીક-ધણી.

પાંડ—વાંસા.	ઘટ- ઘણો સારો.	કરાર- વિસામો, સુખ
દરકાર—પરવા	સરદાર- ઉપરી	ગજ- હાથી.
સફર મુસાફરી	નિર્દોષી—નિરઅપરાધી.	અથડાય - કુટાય.
માર્ગ- રસ્તો.	ત્રાસ—હેરાનગતી.	ખલકમા—જગતમાં.
જળ—પાણી.	કસાઈ- ખાટકી.	દંડે- સજા કરે.
દુખ—દુઃખ.	કરથી—હાથેથી	કરતાર—ઇશ્વર
અંબાડી- હાથીનો સાજ.	ઠાર—મરીજવું.	કોપે—ગુસ્સે થાય.

કવિતાના અર્થ.

(૧)

અન્વય—પશુમાં એક તકરાર પડી (તેથી) પોતે વાદવિવાદ ચલાવા તુર્તે દરબાર ભરી અને ત્યાં નરનાર બેઠા.

ગાય કહે—હું ગાય ગરીબડી (તેથી મારા) ગુણોની ગણતરી કોણ કરશે (મારા) વાછરડા બિચારા વલવલે ને બીજા પય ખાય (તો પણ) જુલમનો ક્યાં પાર છે ?

અર્થ—ચોપગાં જાનવરમાં એક તકરાર પડી તેથી પોતે વાદવિવાદ કરવા માટે તરત એક સભા ભરીને ત્યાં સઘળાં નરનાર બેઠાં. એટલે ગાય બોલી—હું ગાય ગરીબડી પડી એટલે મારા ગુણોની બુજ કોણ કરનાર છે. મારાં વાછરડાં બીચારાં દુધ વિના ટળવળે છે ને તે દૂધ તો બીજા બીજા ખાઈ જાય છે તોપણ મારાપર ગુજરતા જુલમનો ક્યા પાર છે ?

(૨)

અન્વય—કુતરો કહે હું પ્યારૂં વફાદાર પ્રાણી ધણીનું ધાન ખાઈ મનમા માન રાખી તેનું નીમક હલાલ કરૂં છું (અને) રાતદિન સેવા કરનાર છું—વાદ૦

અર્થ—કુતરો કહે હું વહાલું નીમકહલાલ પ્રાણી છું ને ધણીનું અન્ન ખાઈ ધણીનું માન રાખી તેના ખાધેલા લુણનો બદલો વાળું છું અને રાત દીન સેવા કરૂં છું. પોતે૦

(૩)

અન્વય—ગધેડો કહે—મૂર્ખ માનવી મને હસે (છે) પણ ભાર કોણ ઉપાડે (છે) મણુંબંધી બોજા લાધે ને બીન તકરાર ચાલુ (તોપણ) કહો (કે) જન ઉપકાર કયા જાણે.

અર્થ—ગધેડો કહેછે કે અક્કલ વગરના માણસો મને હસેછે પણ સમજતા નથી કે ભાર કોણ ઉપાડે છે વજન બધી ભાર ભરે તોપણ વગર વાધે હું ચાલુંછું પણ કહો માણસો મારો ગુણ કયા જાણેછે. પોતે વા૦

(૪)

અન્વય—ઘોડો કહે-(હું) તન તોડીને સેવા આપું,. કદી હાર આણી નહિ માલીકને પીઠપર સ્વાર કરી લઇ રસ્તો કાપું (તોપણ) કહો કોણ દરકાર કરે છે—વા૦

અર્થ—ઘોડો કહેછે. હું શરીરે દુઃખ વેઠીને ચાકરી કરૂં છું કોઇ વખત પાછો હઠું નહિ અને ધણીને વાસાપર બેસાડી મારગ કાપું છું તોપણ કહો કોણ મારી પરવા કરે છે.—પોતે૦

(૫)

અન્વય—ઊંટ કહેછે.-મુસાફરીમાં માર્ગ કાપવા હું દૂર સફર કરૂં (છું તોપણ) કોઈ ક્રુરમુસાફર જળકાજે મુજ જીવ લીએછે (પણ) હું મરતાં પરોપકાર કરૂં છું—વા૦

અર્થ—ઊંટ કહેછે કે મુસાફરીમાં રસ્તો કાપવા વાસ્તે હું ઘણી લાંબી મુસાફરી કરૂં છું તોપણ કોઈ દુષ્ટ વટેમાર્ગુ પાણીને માટે મારો જીવ લે છે છતાં મરતાં મરતાં પણ હું તેની તરસ મટાડીને પરોપકાર કરૂં છું —પોતે વા૦

(૬)

અન્વય—હાથી કહે-રાજાની અંબાડી કેરો મુજપર આધાર છે મુજ પગલાંથી સ્વારી શોભે (ને) વળી દરબાર દીપે છે (માટે) પશુમાં હું એમ સરદાર છું—વા૦

અર્થ—હાથી કહેછે કે રાજાની અંબાડીનો મારાપાર આધાર છે મારા પગલાથી સવારી શોભે છે અને વળી દરબાર પણ શોભે છે તેથી પશુમાં હું મોટો ઉપરી છું–પોતે વાદ૦

(૭)

અન્વય—બકરો કહે–(હું) તલ ત્રાસ આપું નહિ, તોય માણસ મારૂં માસ ખાવા કાજે તપે છે (અને) કસાઇ કરથી ઠાર બનું છું (કહો) નિર્દોષિને ન્યાય ક્યા મળે–વાદ૦

અર્થ—બકરો કહે કે હું જરાપણ દુઃખ આપતો નથી તો પણ માણસ મારૂ માસ ખાવા માટે તલપે છે અને ખાટકીના હાથથી કપાઈ જાઉંછું કહો કે નિરપરાધી ને ક્યાં ઇન્સાફ મળે છે–પોતે વાદ૦

(૮)

અન્વય—બળદ કહે છે–મુજબળથી ખેડુત હળખેડે, મુજપર કુલ આધાર હુંજ વાહન કે વ્યાપાર (નો) રોજનો બોજ ઉપાડું તોય ઘડીનો કરાર ન હોય–વાદ૦

અર્થ—બળદ કહે છે કે મારા જોરથી ખેતી કરનાર હળખેડે છે. મારા પર તમામ દુનિયાનો આધાર છે. હુંજ સ્વારી કે વેપારનો રોજનો ભાર ઉપાડું છું તો પણ મને ઘડીની આરામેસ હોય નહિ–પોતે વાદ૦

(૯)

અન્વય—ખર, બકરોને બળદીઓ ગજ, ઘોડોને ગાય (વગેરે) પ્રાણી બીચારા પારકી આશા પર અથડાય (છે) જો ખોટાં કામે ખલ-કમા દરબાર દંડે (તો) પશુ પંખીને પીડતાં કીરતાર કોપે નહિ?

અર્થ—ગધેડો, બકરો, બળદ, હાથી, ઘોડોને ગાય વગેરે પ્રાણી બીચારાં પારકી આશા ઉપર કુટાય છે. જો ખોટા કામ કરવાથી દુનિયામાં જ્યારે સરકાર સજા કરેછે તો પછી પશુ પંખીને દુઃખ દેતા પરમેશ્વર કેમ ગુસ્સો ન કરે? કરેજ.

પાઠ ૨૫ મો.

ગુનો—વાંક.
કબુલાત—માનવું.
ધક્કો—હડસેલો.
આરસો—તકતો, આયનો.
ફૂટયો—ભાંગ્યો.
મા—નહિ.
બહાર—બારણે.
કસુર વાંક, ભુલ.
કદાચ—કદી [હાર.
જાણે અજાણે—ધ્યાન બ-
નારાજ—નાખુસ.
બીક—ડર.
ઉદાસ—દીલગીર.
કમો—કાંઈપણ.
દોષ—વાંક.
સંતાડવા—છુપાવવા.
સુધારી—બતાવી.
સજા શિક્ષા.
સહન કરે—વેઠે.
સદ્ગુણી—નીતિવાળા.
નીવડે—થાય.

પાઠ ૨૬ મો.

મઝાની—સુંદર.
નિશાળ—શાળા, સ્કુલ.
બાળાઓ છોકરીઓ
રંગ બેરંગી—જુદી જુદી
 જાતના રંગના.
ગળપટા—ગળે વીટાળ
 વાનો પટો
ગૂંથે—જકડે
નામા—હિસાબ લખવો તે
લેખાં—મોના હિસાબ ગ-
 ણવા તે.
ઘાટ—આકાર
પ્રદર્શન—બધી વસ્તુઓ
 ગોઠવીને મૂકેલી તે.
ઉપયોગમા—ખપમા.
ચીજો—વસ્તુઓ.
સાદડીઓ—ચટાઇઓ
આનંદથી—મોજથી.
ચિત્રકામ ડ્રૉઈંગ.
તલ્લીન—એક ધ્યાન.
વિષય—બાબત.
ખુબી—બલિહારી

લાયક—લાયકીવાળા.
વર્તેછે—ચાલેછે.

પાઠ ૨૭ મો.

સંઘરો કરવો—એકઠું કરવું
કુદરત—ઇશ્વરી ચમત્કાર.
અવલોકન—ધારીને જોવ.
રાજધાની—રાજગાદી.
કિલ્લા કોટ.
રચના—ગોઠવણ.
ખાણ—અનાજ ભરવાનો
 મોટો ખાડો.
ભુકરો—એક જાતનો ગો-
 ચો પત્થર.
ગંજી—ઢગલો
અગત્યની—જરૂરની
આગગાડી—રેલગાડી.
આગબોટ—વરાળથી ચા
 લનારૂં વહાણ.
સાધનો—સાહિત્યો.
પુષ્કળ—ઘણુંજ.
નાણું—પૈસો.
દ્રવ્ય—નાણું.
અવારનવાર—વારા ફરતી

કવિતાના અર્થ.

કીડી એ જંતુની જાત છે તો પણ જુઓ તે કેવી ડાહ્યા ઓકડો કરે છે. અને બધી સાથે મળીને હમેશાં સંપથી દરમા રહેછે.

પાઠ ૨૮ મો.

પરબ-તરસ્યા માણસોને પાણી પાવાની જગ્યા.
ડોળા-મોટા.
અહેદ-ભોળા
પિત્તળ-ત્રાંબાને જસતની મેળવણીથી બનાવેલી ધાતુ
પ્યાલા-જામ, પવાલા.
લોટા-કળશીઆ
મજુર-હેલકરી.
કઠિઆરા-લાકડાં વેચનાર
તડકામાં-તાપમાં.
ભારા લાકડાની જુડીઓ
ઉપાડી ઉચકી
વિસામો-થાક, આરામ
ઉપજ-પેદાશ. [નથી.
ખરાદિલથી ગાયા અ-
આશીર્વાદ-આશિષ.
ટાળવામાં-નાશકરવામાં.
મનોહર-રમણીક.
શીતળ ઠંડી
સમીદા-દાનમાં.

પાઠ ૨૯ મો.

શેખચલ્લી-તરંગી.
તરંગો-ખોટા વિચાર, મનના [illegible].
તર્ક-વિચાર.
ઉડાવે-દોડાવે.
ચિંતા-ફીકર. [ઓ.
માટલો-માટીનો ઠારી-
મરઘી કુકડી.
ઉદ્યમે રોજગારે.
વળગ્યો-લાગ્યો.
ક્યારનો-કેવારનો.
માફક-પેઠે.
પંડિતો-વિદ્વાનો.
ચેતવ્યો-જાણીતો કર્યો

પાઠ ૩૦ મો.

પતંગ-કનકવા.
ઉડાવવા-ચગાવવા.
નારાજ નાખુશ
ગભરાઓ-અકળાઓ.
સપાટા-ઝપાટાથી
બાઝી-વળગી.
મદદ સહાય.
કામરથનું કરાવતું
પ્રયાસ મહેનત, યત્ન.
ફાવ્યો-પાર પડ્યો.
આસમાન-ગગન.

પાઠ ૩૧ મો.

ડોલે-હાલે.
તરુવર-ઝાડ.
ઝુલાવે-હીંચોળે. [તેવાં.
મનોહર-મનને ખુશી કરે
ગાન-ગાયન.
ધ્યાન ધરવું-ઇશ્વર સ્મરણ કરવું.
વને-વનમાં.
કલ્લોલ-આનંદ.
ચણતાં-વીણી ખાતાં.
જળધારે-પાણીને ઓવારે
નીજ-પોતાને
પોઢે-સુવે.
માળે-માળામાં
જપતા-નીગાત થતી.
મળસ્કે-પરોઢીએ.
ધાય દોડે.
પ્રીતે-હેતથી.
દીનાનાથ-પરમેશ્વર.
મધુરાં-મીઠાં
નિર્મળ-ચોકખું.
ઠરે-વિસામો લે.
[illegible]-ઠરાવે.
પંડ ઇચ્છાપ્રમાણે.
વશ-તાબે
વિપત્તિઓ-આફત.
શોધી ખોળી.
કામધેનુ-મનધાર્યું આપનારી ગાય.
ચિંતવ્યા-મનમાં ઇચ્છ્યા.
અપાર-ઘણું.

કવિતાના અર્થ.

(૧)

અન્વય—તરૂવર ડાળીઓ ડોલે, પવન પાન ઝુલાવે, મનોહર પંખીઓ સુંદરગાન ગાતા ઊડે, (તે) સુંદર ગાન ગાતા, ઇશ્વરનું ધ્યાન ધરતા, (ને) વને કલોલ કરતાં, રોજ આનંદે ફરતા સંપે સાથ રહેતા, પ્રીતનો પડદો ખોલે, તરૂવર ડાળીઓ ડોલે, (તેથી) પંખી રોજ સુખીઆ (છે.)

અર્થ—જંગલમાં ઝાડોની ડાળીઓ ડોલે છે અને જાણે પવન પાંદડાંને હીંચોળતો હોયની, તે વારે મનોહર પંખીઓ મજાના ગીત ગાતા ઉડે અને તે મજાના ગાયન ગાવા ને વળી પરમેશ્વરનું ધ્યાન ધરતા (દેખાય છે) વળી પંખીઓ વનમાં આનંદ કરતા ફરતા દેખાય છે અને સાથે સંપથી રહે છે તથા હેત પ્રીતનો અંતરાય તુટી જઈ પ્રેમમાં વધારો થાય છે. આવીરીતે ઝાડોની ડાળીઓ હાલે છે તેથી પંખીઓ રોજ સુખીઆં છે.

(૨)

અન્વય— કોઈ વનફળ ખાય છે, કો કણ ચાંચના જાય છે, કોઈ ફૂલ [illegible] કોઈ વનપાન ખાય (છે) કોઈ વનસ્પતિ ખાય ને જળ ઘાટે [illegible] (જઈ) સૌ મળી [illegible] ન્હાય પછી નિજ વાટે [illegible] સાંજે [illegible] પેસે (અને) બાળક જોઈ જ [illegible] (વળી) સવારે ઉઠી [illegible] (ને) કોઈ વનફળ ખાય છે

અર્થ— કેટલાક વનમાંની ફળ ખાય છે. કેટલાક દાણા વીણી ખાતા જાય છે [illegible] ચાંચમાંથી રસ ચૂસે છે. કેટલાક ફળફૂલ, [illegible] અને ઝાડોના પાંદડાં ખાય છે કોઈ [illegible] ખાય અને પાણીના ઓવારા તરફ દોડી જાય ને ત્યાં બધાં ભેગાં થઈ હળીમળી ન્હાય, પછી પોત પોતાને રસ્તે પડે સાંજે માળામાં સુએ અને પોતાના બચ્ચાં જોઈ નીરાંત વળે, મોટા પરોઢીઆમાં ઉઠીને જંગલમાં દોડે અને કાંઇ કોઈ વનફળ ખાય છે.

(૩)

અન્વય—બની ભાતનાં ફળ ઝુલે વિધવિધ જાત મેવો દીનાનાથ દીધો (તે) સૌ પંખી પ્રીતે જમે. દીનાનાથ ખેતરમાં પાક પૂરો દીધો (તેઓ ટ-

લોકે) ખંત રાખી ખાઓ (તોપણ) મધુરો માલ ખુટે નહિ. (તે ખાઇ) સદા સંતોષ ધરી નિત્ય નિર્મળ જળ પીએ (પછી) નીજ ઠામ આવી ઠરે-ફળ ભલી ભાતે ઝુલે.

અર્થ—સારી રીતનાં ઝુલતાં ફળ અને જુદી જુદી જાતનો મેવો પરમેશ્વરે આપ્યો છે તે પખીઓ બહુ હેતથી ખાયછે વળી પરમેશ્વરે ખેતરમાં પુરેપુરો પાક આપ્યો છે તે એટલો આપ્યો છે કે ખંત રાખીને ખાખાજ કરે તોપણ એ મીઠો માલ ખૂટે નહિ તે ખાઇને હમેશા સંતોષ રાખી નિત્ય ચોખ્ખું પાણી પીએ અને પોતાને ઠેકાણે આવી શાંત થાયછે અને ફળો સારી રીતે ઝુલેછે.

ઉદ્યમ વિષે.

અન્વય—ઉદ્યમથી એકલો (હોય તોપણ) હજાર ને હઠાવીદે. ઉદ્યમથી ધાર્યું ધન ધાન્ય મેળવાય છે ઉદ્યમથી રાજ અધિકાર કાંઇ દૂર નથી. ઉદ્યમથી દેવ દાનવ વશ કરાય છે. ઉદ્યમથી તરત વિપત્તિઓ વેરાઇ જાય, (વળી) ઉદ્યમીઓ ધૂળમાંથી પણ સોનું શોધી જાયછે. અરે બાળ તું તો ઉદ્યમને કામધેનુ જાણ (તેથી) ચિંતવ્યા પ્રમાણે અપાર લાભ પમાય છે.

અર્થ—ઉદ્યમથી માણસ એકલો હોય તો પણ હજારો માણસને હઠાવીને પોતે આગળ પડે. ઉદ્યમથી મરજી પ્રમાણે ધન ધાન્ય મેળવાય છે. ઉદ્યમથી રાજ અધિકાર લેવા હોય તેપણ છેટે નથી મતલબ કે તેપણ મળેછે ઉદ્યમથી દેવ અને દૈત્યો પણ તાબે થઇ જાયછે. ઉદ્યમથી બધી આફત જતી રહેછે વળી ઉદ્યમ કરનાર માણસો ધૂળમાંથી પણ સોનું ખોળી જાય છે. માટે હે બાળકો તમે ઉદ્યમને ઇચ્છેલું આપનારી ગાયના જેવો ગણો કારણ કે તેથી પણ એ ગાયની પેઠે મનમાં ઇચ્છ્યા પ્રમાણે ઘણા લાભો મળેછે માટે સૌએ આળસ છોડીદઇ ઉદ્યમ કરવો.

પાઠ ૩૨ મો

પટેલ—ગામનો ઉપરી.
અજાવેલી—કરેલી.
વંશપરંપરા પેઢીદરપેઢી
ભોગવટા—વાપર, વપરાશ [ખેડાય તેટલી
સાંતીની—એક હળ વડે
પ્રકાર—જાત, વર્ગ.
લાડમાં—પ્યારમાં.
ઉછરેલો—મોટો થએલો
સાથી—ભાગીઆ, સોબતી.
ભુખ્યા ખળ.
પુંજી—દોલત.
ઈચ્છતા—મરજી કરતા.
ટહેલી—ખડકી.
ઝુકો—હોકો, ગુડગુડી.
સમાન—જેવું.
બળ—જોર
મેઘ—વરસાદ.
જળ—પાણી.
નજર—દેખરેખ.
ખાતરી—વિશ્વાસ.
ભાદક—પોઠ.
મદદ—સહાય.

પાઠ ૩૩ મો.

આકબાઈ—સફાઈ.
બેનપણી—સખી.
પીડાય—દુઃખી થાય.
ગંદુ—ઓળ્યું, ગોબરૂં.
નીરોગી—આરોગ્ય.
જરૂર—ખપ, કામ.
ઠામઠામ—ઠેકાણે ઠેકાણે
જંતુઓ—જીવડા.
સુધરતી—સારી થતી.
ખુલ્લા—ઉઘાડા
બિછાનાં—પાથરણાં
બીનારા—ભેજ.
મેલું—ગંદુ
ચકતી—કળ, ઢાંક
એકઠું—ભેગું
લકવા સડીવાનો રોગ
જાજરૂ—સંડાસ.
મોરીઓ—ગટરો. [દુર્ગંધી ખરાબ વાસ, બદન—બીભત્સ.

પાઠ ૩૪ મો.

જીર્ણ—ઘરડા.
ખાટલી—મોટા.
નિશ્ચય—ઠરાવ.
સમાચાર—હકીકત.
ફેલાતાં—ખબર પડતાં.
અદેખાઈ—ખાર દ્વેષ.
ઉથાપશે—લોપશે ફેરવશે
સંદેહ—શક, વહેમ.
સલાહ—વિચાર.
વરદાન—રાજીથઈ માગવાને આપેલું વચન
વનવાસ-વનમાં રહેવાનું
શોક—દીલગીરી.
દેહ મુક્યો—મરણ પામ્યા
પ્રજા—રૈયત.
ધિક્કાર—વખોડવું

પાઠ ૩૫ મો.

નટ—અંગ કસરતના ખેલ કરનાર.
જોસથી—જોરજોર.
ખુબી સફાઈ.
ગુલાંટ—ગોથું
ઝળકતા—ચમકારા.
ચમકે—ઝળકે
શાબાસ—વાહવાહ.
દરકાર—પરવા.
સ્થિર—ટટાર.
સફાઈ—ખુબી.
ચમત્કાર—નવાઈ.
નજરબંધી—જોનારની આંખને ભુલાવામાં નાખવી તે.
ખુબીદાર—ચમત્કારી.

પાઠ ૩૬ મો.

ગ્રીષ્મ—ગરમ ઋતુ.
મહિમાય—મોટાઈ.
નિરખી—જોઈ.
શીતળ—ઠંડી.
કોકિલા—કોયલ.

ટહુકા—બોલ	સુકેશરી—સારી કેશરી-આ રંગની.	પરખાઉં—ઓળખાઉં,
ધરતી—જમીન	રસદાર—ઘણા રસવાળા.	કંઠ—સાદ, ગળું.
તપતી—ગરમ થતી.	ભરતી—ભેંચતી.	સંગિત—ગાયન.
તરૂમા—ઝાડોમાં.	ઠરતી—વસતી.	સુર—તાલ
લહી—લઇ, જોઇ	લિલાટ—અફાગે.	પ્રસારી—ફેલાવી.
શાખ ઝાડપર પાકેલી કેરી	આમ્ર—આંબો.	પ્રફુલ્લ—ખીલેલો.

કવિતાના અર્થ

રોળાવૃત્ત.

અન્વય—ઝાડની શીતળ છાય, ફળ ફૂલ હરખી ઝુલે, આ આંબો શોભાય (તેમા) કોકીલા ટહુકા કરતી, (વળી) ધરતી તપતી જાય (અને) મોગરે સુગંધ ભરતી (એવા) ઇશ્વરનો મહિમાય ગ્રીષ્મમા નીરખી લીધો.

અર્થ—ઝાડોની ઠંડી છાયા. ફળો અને ફુલો આનંદે ઝુલે તે. આ આંબાના ઝાડોની શોભા. વળી તેમા કુહુ કુહુ કરતી કોયલો. જમીન દીવસ દીવસે વધારે ગરમ થતી જાય છે તે, અને મોગરો પણ સુગંધીદાર બને છે એવી ઇશ્વરની મોટાઇ ગ્રીષ્મ એટલે ગરમીની ઋતુમા જોઇ.

તોટક વૃત.

(૧)

અન્વય—હસતી રમતી વસંત વનમા (અને) તરૂમા ભમતી (ભમતી) મોર દઇ ગઇ પછી ગ્રીષ્મ થતા કેરી બહુ ફળી (તેને) ભલી લીલી લહી જનો લલચાય (છે.)

અર્થ—હસતી રમતી વસંત ઋતુ જંગલો અને ઝાડોમાં ફરતી ફરતી (મનો) આંબાને મોર દઇ ગઈ પછી ગરમીની ઋતુ થઇ એટલે આંબાપર બહુ કેરી આવી તેને સારી લીલી છમ જેવી જોઇને માણસો તે લેવાને માટે લોભાય છે.

અન્વય—અતિતાપ પડે (તેથી) શાખ થઈ ખરે, (પછી) રસદાર (થઈ) સુકેશરી રંગ ધરે. તે રસથી જગનું ચિત્ત હરતી કેરી તણી ખુબી દીલમા ઠરતી (છે).

અર્થ—એ ઋતુમાં ઘણોજ તાપ પડેછે તેથી કેરીઓ ઝાડપર પાકીને ખરી પડેછે પછી ઘણા રસવાળી થઈ તેનો સારો કેશરીઓ રંગ થાય છે ને રસથી બધા લોકોનું મન પોતા તરફ ખેંચે છે એવી કેરીની ઘણી બલિહારી મનમા લાગેછે.

દોધક છંદ.

(૧)

અન્વય—જુઓ ગ્રીષ્મ ઉકળાટ ધરેછે, પંખી ઉડી વનેવન ફરેછે હું (કોયલ) ટહુકે જન ચિત હરૂ છુ (અને) આમ્ર તરૂપર વાસ કરૂ છુ.

અર્થ—જુઓ આ ગરમીની ઋતુમાં બફારો ઘણો થાયછે. પંખીઓ ઉડીને વનેવન ફરેછે કોયલ પોતાના ટહુકાથી માણુસોના મન હરેછે અને આંબાના ઝાડપર રહેછે

(૨)

અન્વય—હું શ્યામ શરીર વડે પરખાઉં (અને) કોમળ કંઠ વડે વખણાઉ (વળી) સંગિતના સૂર સમજાવું (છુ) અને મનોહર વાડી ખૂબ ગજાવું (છું).

અર્થ—હુ મારા કાળા રંગના શરીરથી ઓળખાઉંછું અને મારા મધુર ગળા (સાદ) વડે વખણાઉં છું હું માણુસોને ગાયનના તાલ સમજાવુ છુ. અને મનને આકર્ષણ કરે એવી રીતે બાગને ઘણોજ ગજાવી મકું છુ.

નારાચ છંદ.

અન્વય—જુઓ આ બાગ મધુર મોગરે રૂપેરી (હોય તેવો) દીપે (છે) વેલમા ફુલેલ કળી અંગમા સુગંધ ભરેછે. (એવો મોગરો) હું અનેક પાંખડી પ્રસારી ઝારી રૂપ બન્યો છું (અને) મને ગ્રીષ્મના પ્રફુલ્લ બાગ સહુજને ગણ્યો (છે.).

અર્થ—જુઓ આ બાગ સફેદ મોગરાનાં ફૂલોવડે રૂપેરી હોય એવો શોભે છે. વેલાની અંદર ફુલેલી કળીઓ શરીરમાં સુગંધી આપે છે કે મોગરો ઘણી પાંખડીઓ ફેલાવી જારીના જેવો દેખાઉં છું અને બધા લોકો ગ્રીષ્મના ખીલેલા બાળકના જેવો ગણે છે.

ઇંદ્રવજરા.

અર્થ—જેમાં કેરી સંપૂર્ણ રસથીજ ભરેલી હોય છે, કોયલ પોતાના મધુર કંઠ વડેજ ઘણી વખણાય છે, અને બટમોગરાની મીઠી સુગંધી હોય છે, એવી સારી રસિક ગ્રીષ્મ ઋતુ અમે સૌએ જાણી.

પાઠ ૩૭ મો.

જંગલી-જંગલમાં રહેનારા.
પાદરી-ખ્રિસ્તિ ધર્મગુરૂ.
બોધ-શિખામણ.
ઇમારતી-ઘર બાંધવામાં વપરાતા લાકડા.
આઘેના-વેગળેના.
સિવાય-વગર.
સંબંધમાં-સહવાસમાં.
અભણ-મોટું કામ.
બાંધકામ-ઘર બાંધવાનું
કુશળ-હોશિઆર.
શરૂ-ચાલુ.
કાટખુણો-ઘરબાંધવામાં વપરાતું લાકડાનું ઓજાર.
જલદી-ઉતાવળે.
ઓજારો-હથીઆરો.
ભીલ-કાળી, દુબળા વગેરે જંગલમા રહેનારી જાત

પાઠ ૩૮ મો.

નમુનો-આકાર, નકલ.
બહાદુરી-જોરાવરી.
જોડે સાથે.
વહેણ-પ્રવાહ.
કીલ્લો-કોટ.
ખંડેર-ભાંગેલા ઘરો.
મુશ્કેલ-અઘરૂં, કઠણ.
ચઢાણ-ચઢવાનું.
દિવાલો ભીંતો.
બુરજો કિલ્લાને ખૂણે ઉંચા ચણેલા ગોળ ભાગ.
કસ્બો-તાલુકાનું મોટું ગામ.
નજીક-પાસે.
રૂપેરી-સફેદ રંગનો.
તળેટી-ડુંગર પાસેની નીચી જમીન.
ખીણ-બે ડુંગર વચ્ચેની નીચી જમીન
પગથી-એક માણસથી ચલાય એવો સાંકડો રસ્તો, કેડી.
દેખાવ-જોવાનું.
રમણીય-સુંદર.
સપાટાબંધ-જલદી.
આકૃતિ-આકાર, ઘાટ.

પાઠ ૩૯ મો.

બોડા-ઝાડપાન વગરના.
ભેખડો-ચીરા, ટેકરા.
ટુકડા-કકડા.
ઘસડાઇ-તણાઇ.
બંગલા-બેઠાઘાટનાં ઘર.
દેવસ્થાનો-દેહરાં, દેવળો.
નબળી-પાકનથાય તેવી.

પીગળેલો—ગરમીથી પ્રવાહીરૂપે થએલો.
ઉપસી—ફુલી, ઉંચી થઈ.
કોતરી—કોચી, ખોદી.
ભિંજાય—પલળે.
પૂલો—નદી ઉતરવાને પાણીથી ઉંચે ટેકા મૂકી બાંધેલો રસ્તો.

પાઠ ૪૦ મો.

સરોવર—મોટું તળાવ
જેઠ મહિનો—ઉનાળાનો છલ્લો અથવા વરસનો આઠમો મહિનો.
મેળાપ—ભેટો.
પૃથ્વી—જમીન.
પચીજાય—નીચે ઉતરી જાય.
વહેળા—નાની નદીઓ.
પ્રવાહ—વહેણ, રેલો.
નિચાણ—ઢળતી જગા
સમુદ્ર—સાગર, દરિઓ
ધોધ—ઉંચેથી નીચે પડતું પાણી
શક્તિ—જોર, બળ.
ખડક—પત્થર ટેકરા.
ભુકે ભુકા—ચૂરે ચૂરા.
પુષ્કળ—ઘણીજ
નદીનુંમુખ—નદી સમુદ્રને મળે તે જગા.
બેટ—ચારે તરફ પાણીને વચ્ચે જમીન હોય તેને.
ચમકારા—ઝબકારા.
સરિતા—નદી.
નિર્મળ—ચોખ્ખું.
નીર—પાણી.
તીર—કાંઠો, કિનારો.
ચિત્રવિચિત્ર—ભાત ભાતના.
નાવણ નહાવાનું.
ધોવણ—ધોવાનું.
પાનનુ—પીવાનુ.
પિછાણીએ—જાણીએ.

કવિતા અર્થ

અન્વય—નિર્મળ નીરે ભરેલી સુંદર સરિતા જુઓ તેને તીરે નાનાં મોટા તરૂ ઉગેલા (છે.)

અર્થ—ચોખ્ખા પાણીથી ભરપૂર રૂપાળી નદી જુઓ તેના કાંઠા ઉપર નાના મોટા ઝાડો ઉગેલાં છે.

અન્વય—તેમા ચિત્રવિચિત્ર રંગિત માછલાં ગમ્મત કરતાં (અને કિનારે પશુ લીલું લીલું ઘાસ ચરતાં (જણાય છે).

અર્થ—એમાં ભાતભાતના રંગના માછલા મજા કરતાં અને કાંઠા ઉપર લીલુ છમ જેવું ઘાસ ચરતાં પશુઓ જણાય છે.

અન્વય—સૌનગરની સુંદર શોભા નિશ્ચય નદીથી જાણીએ. (અને) નાવણ, ધોવણ (અને) જળપાનનુ મોટું સુખ પીછાણીએ.

અર્થ—બધા શહેરોની સારી સોભા નક્કી નદી વડેજ છે તેમાં નાવા ધોવા અને પીવાના પાણીનું મોટું સુખ (મળેછે.) જાણવું.

પાઠ ૪૧ મો.

દરીઓ—સમુદ્ર.
મહાસાગર-મોટો સમુદ્ર
ખલાસી-વહાણ ચલાવનાર ખારવા
આગબોટ બરાળથી ચાલતું વહાણ.
નોકર—ચાકર.
લેવાને—તેડવાને
મમરા-કુરમરા. ચોખા ને પલાળી શેકીને ફુલાવેલા. [કિલ્લા.
બહોળા-ઘણી જગા રોક્યો-એકઠો થએલો ભાગ
ભરતી ઓટ—પાણીની ચઢ ઉતર
મોજાં-તરંગ, લહેરો.
પછાડે—અફાળે
છાયા—પછાડયો.
બોટ—નાનું વહાણ.
કોડીઓ, શંખલા, છીપો } દરિઆઈ પ્રાણીને રહેવાના ઘર
આણી- લાવ્યો
ગમે—પસંદ પડે.

પાઠ ૪૨ મો.

મરજી—ઇચ્છા.
ગ્યાન—સમજણ.
ભુગોળ- પૃથ્વીના ગોળા ઉપરની રચના.
ટંડેલ—વહાણનો ઉપરી ખલાસી
માહીતી—ખબર. [તેની.
પુરતી-બરાબર, જોઇએ
મગીઆ—મગના દાણા જેવડી.
દરેલો-જામેલો. [સાતો.
કાતરાતો—કોરાતો. ખ
ભૂશિર -જમીનની અણી લાંબી થઇ સમુદ્રમાં ગએલી હોય તે
લહટું આવવું.
ધુસે પેસે
અખાત—સમુદ્રનો ફાંટો લાંબો થઇ જમીનમાં ગએલો હોય તેને
ઉપસાગર—પહોળા મોંનો અખાત.
મુદતથી—વખતથી
કાપ-પાણીમાં તણાઇ આવેલો કાદવ કચરો.
ક્રિયા—કામ

પાઠ ૪૩ મો.

આરામ—વિસામો.
કારીગરો—સુતાર, લુહાર કુંભાર વણકર વગેરે.
વસવાયાં-ગામની વસ્તીનું કામ કરનારા કારીગરો.
આરા—પઇડાના દાડા.
મજબુત-કઠણ. [તેનું.
ટકાઉ-ઘણા વખત ચાલે
ધમણ-પવન ફુંકવાનો દેશી સંચો.
તણખા—ચીણગારીઓ.
વાટ-પૈડા ઉપર ચડાવવાની પાટી [વા રીતે
સજ્જડ-ઉખાડ નહિ ને
ચાકડો-લાકડાના પૈડા જેવું કુંભારનું ઓજાર
હાંડા કુંડા. પીપા.
કોરામાં—ગાળામાં
ઝાંપ-રેશાને [ઓજાર.
ફાળકો-સુતર વીંટવાનું
તાણાવાણા કપડું વણાતા ઉભા આડા દોરા આવે તે.
ખાદી—જાડું કપડું, ગજી
જાજમ-પાથરવાનું રંગીત બીછાનું.
શણ—એક જાતના છોડના રેસા.

પાઠ ૪૪ મો.

ગામ—જેમાં થોડા ઘર હોય તે. [હોય તે.
શહેર—ઘણાં ઘરને બજાર

છુટી-રજા.
ખેલતા-રમતા.
ગિલ્લી દંડા- લાકડાના બે-
નાના મોટા કટકા
વતી રમવુ તે. [થવો.
દલાડો વળવો – ફાયદો
ફેર-તફાવત.
રોજો-જાણીતા માણસો-
ની કબરો બાંધેલા
મકાન. [ચેલા ચિત્ર
કોતરકામ- પત્થરમા કો-
ટપાલ ડાક, પોષ્ટ
આફીસ-લખવાનુ કામ
કરવાની જગા,કચેરી
બળાય-સાફ થાય
બજાર-ચૌટા.

પાઠ ૪૫ મો.

તગાવી- ખેડુતને સરકારે
વ્યાજે ધીરેલા રુપિયા
મહેસુલ-જમીનવેરો.
વસુલ થયા-આવી ગયા
ફેરણી કારકુન-તાલુકાના
ગામોની સીમમા ફ-
રનાર કારકુન.
હવાડો- કુવાનજીક ઢોરો-
ને પાણી પીવાનેચણી
લીધેલો કુંડ. [મારવું
દુરસ્ત કરવું-બાંધેલુ સ-
ઓવરસીઅર-બાંધકામ
ખાતાનો મુખ્ય નોકર
ફોજદાર-તાલુકાની પો-
લીસનો ઉપરી.
મુકરદમો-કેસ, કામ.
સાક્ષી-સાહેદી જુબાની.
અવલ કારકુન-પહેલા
કારકુન. હેડ કલાર્ક.
જમાદાર ફોજદારના હા-
થનીચેનો અમલદાર
રજુ-હાજર [જવવો
હેરાનકરવા-દુખદેવુ,પ-
સખતી-જુલમજબરાઇ
તિજોરર-ખજાનચી.
કમરે-કેડે.
લપેટી-વીંટી. [ઉપરી.
નાયક-મુલકી સિપાઇનો
રસીદ પહોચ, પાવતી.
ગીરો-ઘરાણ. મારગેજ.
ખતો-દસ્તાવેજો.
દવાખાનું- ઔષધ શાળા.
શીતળા-સેયડ, ગોવર,
બળિઆ.
ચેપ-રસી.

પાઠ ૪૬ મો.

કમિશ્નર-પ્રાંતનો ઉપરી.
અમલદાર, સુબા.
કચેરી- કોરટ
લગતાં-સબંધી.
કલેકટર- જીલ્લાનો ઉપરી
અમલદાર નાયબ-
સુબા. [કરવું.
મુલતવી-લેવાનુ બંધ.
ઠરાવ-ફૈસલો.
અધિકાર હકુમત.સત્તા.
ઇન્સપેકટર-તપાસણી ક
રનાર અમલદાર.
ઇજનેર-બાંધકામ ખા-
તાનો ઉપરી.
દેખરેખ-તપાસ
સુખાકારી-આરોગ્યતા.
વહીવટ-કારભાર.
મામલતદાર – તાલુકાના
ઉપરી, વહીવટદાર
સંમતિ-સલાહ,મંજુરી
મુન્સફ-સબોર્ડિનેટજડજ

પાઠ ૪૭ મો.

મોડો અસુરે
બીના હકીકત.
રેલ-પૂર.
હરકતો-અડચણો
તીડ-એકજાતના અના-
જ ખાઇ જનાર પક્ષી.

પાક -મોલ
મહેરબાની-કૃપા
ગાબ-કાદી ખાનારૂં જં-
ગલી પ્રાણી.
બંદૂક દારૂ ભરી અવાજ
કરવાનું હથિયાર.
પરવાનગી-રજા.
આશા-મરજી.
તજવીજ તપાસ.
મારફતે તરફ.
બલામણ-સીફારસ.
છુટ-રજા.
હાલ-હમણા.
ઉપરી-બધાની નિશા-
ળોના ઉપરી.
કન્યાશાળા -છોકરીઓની
નિશાળ.
પરીક્ષા-તપાસણી.
પ્રથમ -પહેલા.
નાલાયક-નકામા.
નિરાશ -આશાભંગ.
ખુનનો-મારી નાખેલા
માણસ સંબંધી.
ચુકવતા-ન્યાય કરતા.
જુબાની-સાક્ષી.
ચુકાદો-ઠરાવ, ફેસલો.

પાઠ ૪૮ મો.

શિક્ષક-માસ્તર, મહે-
તાજી.

મઝાની સુંદર.
નાળા-વહેળીઆં.
ઠેકાણુ - મેલું
ચિક્કાર-પૂરી, ભરપુર.
ચસું- કાપ.
ઝરણુ પાણીની સરો.
બંધાઇને- ઠરીને.
સખત કઠણ.
થીજીને ઠરીને.
હિમ ઠાર [થ કરીએ
અટકીએ થોભીએ, બું-

પાઠ ૪૯ મો.

દેવતા- અગ્નિ.
સળગતી-બળતી
શેની- કશા વસ્તુની.
અંગારા- બળતા કોયલા.
ધુંકણી-દેવતા ફૂંકવાની
વાસની ભુંગળી.
હોલવાઇ-બુઝાઇ.
ઠરીજાય-હોલવાય.
જોત-આગ, બળતું ભડકો
વરાળયંત્ર વરાળથી ચા-
લતા સાચા.
પાડતા સળગાવતા [થર
ચકમક-એક જાતના પ-
દવ-જંગલમા લાગેલી
આગ.

પાઠ ૫૦ મો.

મીઠાઇ-ગળ્યા પદાર્થ.
કંટાળાનો-કાયર થતો.
ખાતરી-વિશ્વાસ ભરોસો.
બેસ્વાદ-સ્વાદ વગરની.
મોળી-ફીકી.
સ્વચ્છ-ચોકખું
નીરોગી તંદુરસ્ત.
ઘુટણ-ઓગણુ, ઢીંચણ.
સમાન-જેવડા. [જગા
અગર-મીઠું પકવવાની
જુઆળ-ભરતી
સાબરીલઇ-ઉઝરડીલઇ.
જથાબંધ-ઘણુંજ.
દેસાવર-પરદેશ.

પાઠ ૫૧ મો.

કારખાનું-સાંચાઓ
મતલબ -હેતુ, ઇરાદો.
ખાસ-ખસુસ, જરૂર.
બરડ ઝટ ભાગે તેવો.
ચુરેચુરા-ઝીણા કટકા.
માફક-પેઠે.
નકામી-ફોકટ.
ખાલી- અમસ્તી.
ચિનાઇ-ચીની માટીનો.
વિસ્મય-નવાઇ.
લગાડવા-ચોપડવા.
પ્રમાણે-રીતે
દીવાસળી-કાંડી.
તદન-બીલકુલ.
ઝાળ-બળતું.

પાઠ ૫૨ મો.

શોખ—ટેવ, ગમતી વાત.
પહેલદાર—પાસાવાળી.
વર્ગમાં—ક્લાસમાં.
અફાળી—પછાડી.
સંભાળજે—સાચવજે.
ઘાટના—આકારના.
ખરબચડી—ખાડા ટેકરાવાળી.
લીસી—સુંવાળી.
ફટકડી—એક જાતની તુરા સ્વાદની વસ્તુ.
ઝવેરાત—હીરા માણેક વગેરે
ઝુંમર—કાચના કે ધાતુના દીવા કરવાના ઝાડ.
લોલક—લટકણું.

પાઠ ૫૩ મો.

પોલાદ—સખત લોઢું.
કોદાળી—જમીન ખોદવાનું હથીઆર.
સભી—દુરસ્ત.
પાનું—ફળ.
ધમવાને—ખેંચીને વાનાં ખવાને.
એરણ—લુહાર જેના પર મૂકીને લોઢું ટીપે છે તે ઓજાર.
નરમ—પોચું.
ખાતરી—નિશ્ચય.
ઘા કર—ટીપ, ફટકો માર.
ઘડતર—નરમ લોઢું.
ભરતર—બરડ લોઢું.
પાટલીઓ—બાંકડા
રવેસ—ઓસરી, છજો.
દિવાલ—ભીંત
કરવત—લાકડાં વહેરવાનું ઓજાર.
કાનસ—ઘસવાનું ઓજાર.
ધાબરૂ બારોબારપરબાણું.

પાઠ ૫૪ મો.

ઇંદ્રિય—આંખ નાક કાન વિગેરે
મુખ્ય—મોટાં મોટાં.
અંગ—ભાગ.
અગત્યનું—ઘણી જરૂરનું.
છિદ્રો—કાણાં.
આધારે—ટેકાથી.
શોખી—ખુશી.
ખ્યાલ—અટકળ.
બારીક ઝીણા.
ઉત્પન્ન—પેદા.
પચાવવા—જીરવવા.

પાઠ ૫૫ મો.

સીસાપેન—પેનસિલ.
દોહતા—દૂધ કાઢતાં.
છેદ—કાણું.
બટ—બોડો, ધાડો.
ઝરપે—ધીરે ધીરે નીકળે.
ઘડીઆં માટીના વાસણ.
ઉપવાસ—ભુખ્યા રહેવું.
ગુંદર—ઝાડનો રસ.
પાક—વસાણાના લાડુ.

પાઠ ૫૬ મો.

શુમારે—આશરે.
ઉંબી—ઘઉંની ડુંડી
સૂખળાં—સોયા જેવા તાંતણા.
ખાંચ—ખોભણું.
કાઉદખાની—ખડવાના.
ડુમસો—ડુંકો, ભરાઉ.
પુષ્ટિકારક—કોવત આપનાર.
હવાલા—ચારણી.
ચાળણ—ચાળતા બાકી રહેલો ભાગ.
ભુસું—થૂલું.
રવો—કણી.
વાની—જમવાની વસ્તુ.
આથો અઢવો—ખાટું થવું.
લાહી—ખેળ.
જખમ—ઘા.
પોટીસ—ઘઉંનો લોટ કે અળસીને બાફીને કરેલી લુગદી.

પાઠ ૫૭ મો.

બગીચા—વાડી.
ચૂંટી—તોડી.

થોકડો—જુડો.
માફક—પેઠે.
ખાદ્ય-ખોરાક. [એવું.
બગભગ—મળતું આવે
શોષી ચૂસી
અળવી- આળુ, શકીઆં.
કરવત—આરી.
ચિરાએલુ-ફાટેલું.
ગુલમોર-એક જાતનું સું-
ર ફૂલવાળું ઝાડ.
ઝડપથી-જલદીથી.
જથાબંધ-સામટું.
કુંવાર-એક જાતનો છોડ.
દાતા—ઠાકર

પાઠ ૫૮ મો.

જીવજંતુ-નાના જીવડાં.
પતંગીઉં—ફૂદું.
ભટકયા-રખડયા.
ખોટું જૂઠું
વર્ગ-જાત
મઝાની—મેંઘી, સુંદર.
સઘળાં-બધાં
જઠર-ખાણું પચાવ-
વાની કોથળી.
ખુબસુરત રૂપાળી.
પારખુ—ઓળખુ.
બીલકુલ-સુદલ.
માદા—નારી જાતિ.
વૈતરી—કામ કરનારી.

અવસ્થા—હાલત.
સ્થિતિ—અવસ્થા.
સાભરતી—યાદ આવતી.
ઇયળ—કીડા જેવું જતુ.
નુકસાન—બગાડ.
પોષણ—ગુજરાન.
તાર—તાંતણો.
કોશેટો—તારની કોકડી.
નિરાંત વાળી-જંપથી.
અવતાર-જન્મ.
માત્ર ફક્ત.
મોજ—શોખ.
હુમલો—ચઢાઈ.
મદદ—સહાય

પાઠ ૫૮ મો.

સમડી, ગીધ } એક જાતના માંસાહારી મોટા પક્ષી
ઘોળાવાકરતો-વારે ઘડી
એ આવતો.
પાળ કિનારો
ભાથુ - રસ્તે ખાવાનું.
તીરનીપેઠે સીધા સડ-
સડાટ
ડરવું—બીવું.
સપાટાબંધ—જોરભેર.
નહોર—નખ.
નજર—ધ્યાન.
ટોચે—છેક ઉપરનો ભાગ.

બદામીઓ—બદામના રં-
ગ જેવો.
કરાંઠી—રાડાં, સાંઠી.
થોભ્યો—રોકાયો.
ઉતાર—ઢોળાવ.
સરી-ખસી. [નીચીજગા.
ખીણ—બે પર્વત વચ્ચેની
અંધારા-તમર.
બારીક-ઝીણી [ભાગ.
ગરદન-ડોકનો પાછળો
ખાઉધરા—અકરાંતીઆ.
કમકમાટ-કંટાળો, ત્રાસ.

પાઠ ૬૦ મો.

ખીસકોલી-એક જાતનું
નાનુંપ્રાણી.
ઠેકડા—કુદકા
બપમાહોર-ખૂબ સુરત.
દેખાવડુ—શોભાયમાન.
વલવલાટ—એક ઠેકાણે
ગોઠી ન રહેવું તે.
રમુજ આનંદ.
બદન-શરીર, અંગ
રાખોડીઉં-રાખના રંગનું.
પીઠે- વાંસે.
કાબરચીતરી-કાળાધોળા
પટાવાળી.
માફક-પેઠે.
ગર—ગરભ.
કુમળી-કોમળ, કુમળી.

રાક્ષી–આગલા દાંતની બેબાજુએબબ્બેકો અ- ણીદાર દાંત હોયછે તે.
રૂવાટી–વાળ.
ઘટ–સજડ.
ઘાતકી–ખુની.
ચકોર–ચપળ
ગતિ–ચાલ, વેગ.
દુશ્મનો–શત્રુઓ.
બચાવ–રક્ષણ
ઇજા–પીડા, દુ:ખ.
છત–છાપરાના નીચેના ભાગ.
દાસસાસ કેહાનું ઠેકાણું. ખાસ કરીને પેટનો ભાગ ગળામાં જે નળી.
નેઉ ઠળ, તાળવું.
અવાજ સાફ
કો નુવામાં નીકળવા
ઉપરાઉપરી–એક પછી એક આવે.
ફાળ–ફલંગ
ઢગલા–ઢગલી, પુળી
રહેઠાણ–વાસો.
તૂલ–અનાજ.
સમીસાંજ–સંધ્યાકાળ.

પાઠ ૬૧ મો.

ફરીવળ્યાં–ઘેરી લીધાં. વિંટાઇ વળ્યા

સરખી–પશુ.
છુટે–ખસે.
તદન–બીલકુલ.
છાકે–ઝુરે.
ધર–પકડ.
પંજો–પાચો.
ગબડી–દોટ.
કોકાય–પછડાય.
મમતા–માયા.
તાબેદાર હુકમ માનનાર.
નોકર–ચાકર
બનામાદાર–વિશ્વાસુ
બાન્ધવ–મિત્ર, દોસ્ત.
ગમે–પસંદ પડે.
માન–આબરૂ
પતકરતી–ગણકારતી.
ભાન હેત.

પાઠ ૬૨ મો.

ધર્મશાળા–મુસાફર લોકોને રહેવાનું મકાન.
ટટાર–સીધા
વરૂ–કુતરાના ઘાટનું ફાડી ખાનારૂ પ્રાણી.
બરછટ–કરકરા.
દાબ્યું–જકડ્યું.
નળો–ઢીચણથી પાની સુધીનો ભાગ.
ચહેરો–ઘાટ.

વિકરાળ–બીહામણા.
બીકણ–ડરકણ.
છાતીવાળું–હિંમતવાન.
હુમલો–ધસારો.
ટુકડીઓ–ટોળીઓ.
પાદર–ઝાંપો.
કીકિઆરી–બુમરાણ.
પક્કુ–પહોંચેલું.
ખંધું–લુચ્ચું.
બારો–જુદો.
વાઢ–શેરડીનું ખેતર.
ખંધાઇ લુચ્ચાઈ

પાઠ ૬૩ મો.

ઘુરકવા–બગડવા.
પડખે બાજુમાં.
ગુસ્સાથી–ક્રોધથી.
ગમત–આનંદ
ખાતર–માટે.
પજવવા–હેરાન કરે.
ગીઠ આરૂ [કાંગા ભાગ.
કીકી–આંખની વચ્ચેનો ગરહેરાથી થોડીમહેનતે ઘોર ઘણા બીહામણા.
પાસે–નજીક.
મ્યાન તરવારનું ઢાંકણ.
કરકરી–બરછટ.
મહેરબાની–કૃપા.
સતાવશો–પજવશો.

કાગળ કાઢીશ જડમૂળથી
નાશ કરીશ.

પાઠ ૬૪ મો.

સિંહ-એક જાતનું ફાડી-
ખાનારૂ જબરૂ પ્રાણી.
વિકરાળ-ડરામણા.
અજાયબ-નવાઈ.
બીના-ડર્યા.
અંબિ-દૈવતા.
યાળ ઘોડા અને સિંહની
ડોકપરના વાળ.
ઠેલણુગાડી-હાથે ઠેલ-
વાની ગાડી [પાળે.
ઘુઘવાટા-સિંહનો અ-
ગર્જના-ગડગડાટ જેવી
બૂમ.
ધ્રુજતા-કાંપતા.
ભા-બીક.
ઠેકાણું-નિયમ
દીપડા-ચિત્રા, નાનાવાઘ
આંતરે-ભરે, રોકે
ચાખેલ-સવાદીઓ.
ગોસ-માંસ.
હેરાન-દુખી.

પાઠ ૬૫ મો.

પોચાં-નરમ.
ઉપરાંત-કરતા વધારે.
ડીલ-શરીર.
દવાખાનું-ઇસ્પીતાલ.

હાડપિંજર-હાડકાંનું ખો-
ખું.
દિવાલ-ભીત.
ટાંગ્યું-લટકાવ્યું. [એવું.
બિઆમણું-બીક લાગે
એડોળ-કદરૂપા.
બેશક-નક્કી
કૌવત-તાકાદ. જોર.
અગત્યના ઘણા જરૂરના.
ખોપરી-માથાનો ઉપલો
ભાગ. [જુના હાડકા.
પાસળા-છાતીના બે બો
ફેફસા-શ્વાસો વડે લોહી
ચોકખું થવાની જગા.
હૃદય-શરીરમાં લોહીફ-
રતુ કરવાની જગા.
સંરક્ષણ-બચાવ સંભાળ
ગરદન-ડોકી.

પાઠ ૬૬ મો.

ચામડી-ત્વચા.
કુદરતી-ઇશ્વરે બનાવેલું.
ફોલ્લો-ફોલ્લો.
હીમ સોજો ચઢવો, ચા-
મડીનું ઉપલુપડ ઉપસે તે.
ગોડ-ગુમડા.
ઘા-વાગેલું.
રૂઝાતો-મટતો.
દરદ-દુઃખ.
મજબુત-જોરાવર.

ગ્રાભુ-નરમ.
ખાલ-ચામડી, પડ.
ખમાતું-વેઠાતું.
પુષ્કળ-વધારે.
ખુલ્લી-ઉઘાડી
ગલેફ-ઓશિકા કે ગોદ
ડાને ચઢાવેલું પડ.
સૂક્ષ્મદર્શક નાની વસ્તુને
મોટી દેખાડનાર
અસંખ્ય - અગણિત
ઘણાજ.
કાપા-ચીરા
છિદ્ર-કાણા
ગરમ-હુંફાળુ
આછા છેટે છેટે.
ઋતુ-મોસમ

પાઠ ૬૭ મો.

જોડા-પગરખા.
તળીઉં-નીચેના ભાગ.
ખાસું-સાર.
પસંદ પડયા-ગમ્યા
કમાવેલુ-પકવેલું
ભેળવાણુ-દબાયાણું.
કોહવા-સડવા.
તરડ-ફાટે.
મુદત-વખત.
ટકે-ફાટે નહિ.
ચમારવાડો-ચામડી આ
ને રહેવાની જગા.

ટાંગેલી—લટકાવેલી.
વાસમારતી—ગંધાતી.
ઠરાયું—ઉભું રહેવાયું
રાંપી—ચામડું સાફ કરવા
નું ઓજાર
જીન—ઘોડા ઉપર નાખ-
વાનો સામાન.
મશક—પાણી ભરવાની
કોથળી, પખાલ.

પાઠ ૬૮ મો.

ઊન—ઘેટાના વાળ.
ઘેટાં—મેંઢાં [નું કપડું.
ઓઢો—પશુને ઓઢાડવા-
ફેર તફાવત, જુદાઈ.
ઉઠવેઠ—માથા કુટ
વાંકડીઆ—ગુચ્છળાં વાળા
ભરાઉ-સજડ
કામળા—ધાબળા.
શેતરંજી—પાથરવાનું ચ-
ટાપટાવાળાબિછાનું.
ખાસકરીને—ઘણું કરીને
ઘણે ભાગે.
હલકા—વજનમાં ઓછાં.
હૂંફ—ગરમાવો.
ટુઆ—આતરી
કંસારી—એક જાતનું સ-
ફેદપાખવાળુ જીવડું.
ડગલા—કોટ.
વાસ્કુટ—બદન, જાકીટ.

ગળપટા—ગળેબંધ.
ઝભ્ભા—પગની પાની સુ-
ધીનો ડગલો, જામો.
પહેરણ—ઝભલું.
કુબજા—બદન.

પાઠ ૬૯ મો.

આંગણું—ઘરના બારણા-
ની આગળનો ભાગ.
બેઠક—ઉંચાઈ.
ખાસ—જરૂરથી.
ભેજ—શરદી
ઘર—મૂળ રહેઠાણ.
કુંભીઓ—થાભલા
કરા—ઘરની બાજુ પરની
ભીંતો.
છોલાણું—છો દીધેલું.
પરસાળ—ઘરનો આગ-
ળનો ખંડ.
ઓસરી—રવેશી.
દેરાસર-દેવ પૂજાની જગા
કોઠાર—અનાજ ભરવાની
જગા.
વૈદ—દવા કરનાર
સીડી—નીચરણી.
માળ—મેડો. [રડો.
દિવાનખાનું બેઠકનો ઓ-
દિવાલ—ભીંત.
છબીઓ—ચિત્રો.

ખુબીથી—સફાઈથી.
તાકાં—ગોખલા.
મોભ—બેકરાની ઉપરલાં-
બુ લાકડું ગોઠવેલું
હોય છે તે.
સાકટા—વળીઓ.
પકવાસા—પાતળા સાગ-
નાં કામડાં.
સરડાવ્યું-ગુંથાવ્યું.
છત—સીલીંગ.
અભ્યાસનો—ભણવાનો.
ઝરૂખો—છજું.
સગવડ—સોઈ, વગ.

પાઠ ૭૦ મો.

અસલી—જુની.
રજા—છુટી.
ઓળો—પડછાયો.
સાધન—સાહિત્ય.
ઓછાયો—પડછાયો.
તરફ—બાજુ.
છાયાયંત્ર—પડછાયાથીવ-
ખતજાણવાનુંસાધન.
મદારી—ખેલ કરીબતા-
વનાર.
ડુગડુગી—એકજાતનુંડમ-
ડમ વાગતુ વાજું.
હેઠલા—નીચેના,
ચોકી—પહેરો.

પાઠ ૭૧ મો.

ઘડિઆળ-વખત જાણુ વાનુ યંત્ર.
ચંદો- ઘડીઆળનું આંક-માંડેલુ ગોળપતરૂં.
લિપિ-ભાષા.
માલમ-ખબર.
કલાક-અઢીઘડી, દિવસનો ચોવીશમો ભાગ.
મિનિટ-કલાકનો સાઠમો ભાગ.
સામટા-ભેગા.
અંતર-છેટું.
ચક્કર-દાંતા વાળાં ગોળ નાનાં પૈડાં.
કમાન-પોલાદનીપાતળી. પટીનું ગુંછળું.

પાઠ ૭૨ મો.

ત્રાજવું-પલ્લું.
બજારે-ચોટામાં
તોળવા-જોખવા.
સમતોલ-સરખાવજનનું
બેશક-નક્કી.
છેતર્યો-ઠગ્યો.
પાધરો-સીધો.
વેરાઈ-ઢોળાઈ.
વેપારી-માલ વેચનાર, દુકાનદાર.
વજન-કાટલા.
સોદો ખરીદવાની વસ્તુ.
જોખે-તોળે.
સમાન-બરબર,સરખી
ચીચવો-એક જાતની રમત.
યુક્તિયો-ઈલાજ, કળા.
મધ્યભાગ-વચ્ચે.
વહેમ-શક.
મેર-બાજુ.
ખાધ નુકસાન ખોટ.
સહેજસાજ-થોડું ઘણું.



હરેક પાઠમાં આવેલા જોડાક્ષરો.

પદાર્થો	વિશ્વસ્વામી	ઈર્ષાખોર	ગ્રીષ્મ
પ્રાણીઓ	ભક્તિ	સ્થિતિ	આમ્ર
ચિત્રો	અત્યારે	નિર્દોષ	પ્રફુલ્લ
પુસ્તકો	સિદ્ધપુર	ફોડ્યો	સાંભળ્યું
વનસ્પતિ	વૃદ્ધ	તલ્લીન	વાયવ્ય
બ્રાહ્મણી	જીત્યો	પ્રદર્શન	કસ્બો
અજાણ્યુ	દ્રવ્ય	અગત્યની	પૃથ્વી
અનુસ્વાર	વર્તણૂક	સંગ્રહ	સમુદ્ર
ઈશ્વર	ચિત્રગુપ્ત	ધર્માદા	આકૃતિ
શ્રદ્ધા	ન્યાય	ઉદ્યમ	દેવસ્થાન
કુક્કડ	ગૃહસ્થ	પ્રવાસ	ચિત્રવિચિત્ર
વિદ્યાભ્યાસ	મહોલ્લામાં	નિર્મળ	પુષ્કળ
ત્રગડા	નિશ્ચય	વિપત્તિ	ક્રિયા
ટટ્ટૂ	દુષ્ટમતિ	પ્રકાર	ભૂગોળવિદ્યા
બેસાડ્યો	વર્તમાનપત્ર	દુર્ગંધી	ગિલ્લીદંડા
બુદ્ધિ	સ્વચ્છ	કૌશલ્યા	સજ્જડ
ખર્ચુંપાન	નિર્ણય	ધિક્કાર	વરાળયંત્ર
પસ્તાયા	પરાક્રમી	રામચંદ્રજી	દુરસ્તી
અક્કલ	પ્રખ્યાત	કૈકેયીના	ઇન્સ્પેક્ટર
સ્ત્રી પુરૂષ	નમ્ર	પ્રીતિ	કમિશ્નર
લગ્ન	યુક્તિ	શત્રુઘ્ન	જીલ્લાના
અટકાવ્યો	પુસ્તકાલય	શ્યામ	મુન્સફ
વિશ્વપતિ	વૃત્તાંત	ચમત્કાર	પલ્લામાં

मुंबाई बेट तथा मुंबाई इलाकानी भूगोळनो सार.

દિશાઓ.

દિશાઓ ચાર છે; પૂર્વ, પશ્ચિમ, ઉત્તર ને દક્ષિણ, જે બાજુએ સવારમાં સૂર્ય ઉગેછે તે પૂર્વ દિશા; જે બાજુએ સાંજે સૂર્ય આથમેછે તે પશ્ચિમ દિશા; પૂર્વ દિશા તરફ મો કરી ઉભા રહીએ તો ડાબા હાથ તરફની ઉત્તર દિશા અને જમણા હાથ તરફની દક્ષિણ દિશા.

ખુણાઓ.

ખુણા ચાર છે. વાયવ્ય, ઇશાન, નૈઋત્ય અને અગ્નિ ઉત્તર અને પશ્ચિમ દિશા વચ્ચેનો વાયવ્ય ખૂણો; ઉત્તર અને પૂર્વ દિશા વચ્ચેનો ઇશાન ખૂણો; દક્ષિણ અને પશ્ચિમ વચ્ચેનો નૈઋત્ય ખૂણો અને દક્ષિણ અને પૂર્વ વચ્ચેનો અગ્નિ ખૂણો.

વ્યાખ્યાઓ.

१ **नकशो**—દેશ કે તેના કોઈ ભાગનો કાગળપર ચિત્રેલો નમુનો અથવા આકાર.

२ **खंड**—પૃથ્વી ઉપરની જમીનના જે પાંચ મોટા ભાગ કરેલા છે તે દરેકને ખંડ કહેછે. તેનાં નામ.—એશિયા, યુરોપ, આફ્રિકા, અમેરિકા અને ઓશિયાનિયા.

३ देश—જેમાં ઘણા પ્રાંતો, ઈલાકા અને જીલ્લાઓ આવેલા હોય તે.

४ प्रांत—જેમાં ઘણા ઇલાકા સંસ્થાન અને જીલ્લા આવેલા હોય તે.

५ इलाको—જેમાં ઘણા જીલ્લા આવેલા હોય તે.

६ जिल्लो—જેમાં ઘણા તાલુકા આવેલા હોય તે.

७ तालुको—જેમાં ઘણાં નાનાં મોટાં ગામો આવેલાં હોય તે.

८ गाम—જેમાં થોડાં ઘરોની વસ્તી હોય તે.

९ शहेर—જેમાં ઘણાં મોટાં ઘરો ને બજારો હોય ને જ્યાં ધમધોકાર વેપાર ચાલતો હોય તે

१० बंदर—નદિ કે દરિયા કિનારે વેપારનું મથક હોય અને જ્યાં વહાણ અને આગબોટ આવી શકતા હોય તે.

११ बेट—જે જમીનની ચારે તરફ પાણી હોય તે.

१२ द्विपकल्प—જે જમીનની ત્રણ બાજુએ પાણી હોય અને એક બાજુએ જમીન સાથે જોડાએલી હોય તે.

१३ संयोगीभूमि—જમીનના બે મોટા ભાગને સાંધનારો જમીનનો નાનો ભાગ તે.

१४ भूशिर—જે જમીનની અણી લાંબી થઇને સમુદ્રમાં ગએલી હોય તેને ભૂશિર, કેપ અથવા પોઇન્ટ કહે છે.

१५ जळाशय—જે ઉંચી જમીનમાંથી ચારે તરફ પાણીનાં ઝરણ વહેતાં હોય તે.

१६ उंचप्रदेश—ડુંગર કે પર્વતને મથાળે આવેલી સપાટ જમીન

१७ डुंगर—જમીન ઉપર જે ઘણા ઉંચા ટેકરા હોય તે.

१८ पर्वत—ઘણા ડુંગરો સાથે જોડાઇને ઘણાજ ઊંચા વધેલા હોય તે, એવા પર્વતો ઘણા ગાઉ સુધી લાંબા ગયાહોય તેને પર્વતોની હાર કહેછે.

१९ खीण—બે પર્વતોની વચ્ચે આવેલી તળેટીની જમીન.

૨૦ **किनारो**—જમીનનો જે ભાગ નદિ, દરિયો કે પાણીના કોઈ ભાગની લગોલગ આવેલો હોય તે.

૨૧ **रण**—જે જમીનમાં તદ્દન રેતીજ હોય અને ઝાડપાન કે પાણી વગેરે હોય નહિ તે.

૨૨ **रणद्विप**—રણમાં જે ઠેકાણે પાણી અને ઝાડપાનવાળી જગા હોય તે.

૨૩ **महासागर**—પૃથ્વી ઉપરના પાણીના જે પાચ મોટા ભાગ કરેલા છે તે દરેકને મહાસાગર કહેછે, તેના નામ ઉત્તર મહાસાગર, દક્ષિણ મહાસાગર, આટલાન્ટિક મહાસાગર, પાસિફિક મહાસાગર અને હિંદીમહાસાગર

૨૪ **समुद्र**—મહાસાગરથી પાણીનો નાનો ભાગ.

૨૫ **सरोवर**—ચારે બાજુએ જમીન અને વચ્ચે પાણી હોય તે.

૨૬ **नादि**—મીઠા પાણીનો પ્રવાહ પર્વત કે સરોવરમાથી નીકળી સમુદ્રને મળેછે તે

૨૭ **मूळ**—જે જગ્યાએથી નદિ નીકળેછે તે જગા નદિનું **मूळ** અને જે જગાએ નદિ મળેછે તે જગાને નદિનુ **मुख** કહેછે.

૨૮ **अखात**—સમુદ્રનો ફાંટો જમીનમા ઘણો લાબો ગએલો હોય તે.

૨૯ **उपसागर**—પહોળા મોઢાના અખાતને ઉપસાગર કહે છે.

૩૦ **खाडी**—ભરતીની વખતે સમુદ્રનું પાણી અંદર આવે એવા નદિના પહોળા મૂખને ખાડી કહેછે

૩૧ **सामुद्रधुनि**—પાણીના બે મોટા ભાગને સાંધનારો પાણીનો જે નાનો ભાગ તે.

મુંબાઈ બેટની ભૂગોળ.

સામાન્ય હકીકત.

ઘણાં વર્ષો પહેલાં મુંબઇમાં ભીમ નામનો હિંદુ રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેના મરણ પછી તેનો કુંવર પ્રતાપસિંહ ગાદી ઉપર બેઠો, તેના સાળા નાગરશાએ તેને હરાવી ગાદી ઉપરથી ઉઠાવી મૂકયો અને પોતે રાજ કરવા લાગ્યો, તેના વંશજો પાસેથી ઇ સ. ૧૩૧૮ માં અલાઉદીન ખીલજીએ લડીને ઉજાડ કર્યો, ત્યારપછી ત્યા ફીરંગી લોકોએ આવી વસવાટ કરી મુસલમાનોની પડતીના વખતમા ઇ. સ. ૧૫૩૨ મા ધણી થઇ પડ્યા ઇ સ. ૧૬૬૧ માં પોર્તુગાલના રાજાએ પોતાની છોકરી કેથેરાઇનને ઇંગ્લાંડના રાજા બીજા ચાર્લસ સાથે પરણાવી તેની પહેરામણીમાં આપ્યો ત્યારથી અંગ્રેજ સરકારને મળ્યો ત્યારપછી મુંબઇ આબાદ થઇ પૈસા ટકા અને વેપાર અને વસ્તીમાં ઘણું વધ્યું છે.

સીમા.

ઉત્તરે સાષ્ટિ બેટમાં થાણાં જીલ્લાનો વાંદરા અને કુરલા તાલુકા, પશ્ચિમે અને દક્ષિણે અરબી સમુદ્ર, અને પૂર્વે મુબાઇનું બારૂં અને ખાડીની પેલી બાજુ કોકણ પ્રાંત

તેની સરાસરી લંબાઇ આશરે ૧૧ માઇલ અને સરાસરી પહોળાઇ આસરે ૩ માઇલ છે તેમાં આશરે નવ લાખ માણસની વસ્તી છે. એ બેટને પીવાનું પાણી પૂરૂં પાડવાસારૂ બેટની બહાર ચાર મોટાં તળાવો બાંધેલાં છે. વીહાર, તુળશી અને પવાઇ એ ત્રણ સાષ્ટિ બેટમાં અને તાનસા તલાવ મુબાઇથી ૬૦ મેલ દૂર કોકણ પ્રાંતમાં છે ત્યાંથી મોટા નળો મારફત શહેરમા પાણી આવેછે.

મુંબાઈ શહેરમાં ઘણી મોટી અને શોભાયમાન ઈમારતો. ઘણાં વિદ્યાલયો, સુતર કાતવાની ને સુતરાઉ, ગરમ, અને રેશમી કાપડ વણવાની મીલો અને મોટા મોટા વેપારીની પેઢીઓ તથા પરદેશ સાથે વેપાર કરનાર વેપારીઓની ઓફીસો હોવાથી તથા ઘણી જાતના હુન્નર અને કારીગરીથી લોકો પોતાનુ ગુજરાન ચલાવેછે.

એમાં બોરીબંદર સ્ટેશન, મ્યુનિસિપલ ઓફીસ, ક્રાફર્ડ મારકીટ, કાપડ મારકીટ, વગેરે સુંદર મકાનો; પાલવાબંદર, ચોપાટી અને બેન્ડસ્ટેન્ડ વગેરે ફરવા હરવાની જગાઓ અને વાલકેશ્વર. બાબુલનાથ, મહાલક્ષ્મી, મમા દેવી, ભુલેશ્વર વિગેરે હિંદુ મંદિરો; મુસલમાનોની જુમા અને જકરીઆ મસીદ અને વહોરાઓની જામે મસીદ તેમજ રોમન કેથોલીક અને પ્રોટેસ્ટંટ ધર્મના દેવળો વિગેરેથી આ શહેર આખા હિંદુસ્તાનનાં શોભિતાં શહેરોમા પહેલા નંબરનુ ગણાય છે.

આ શહેરનો વહીવટ મ્યુનિસિપાલીટીના હાથમા છે, તે કારપોરેશન નામનુ ૭૨ મેમ્બરોનું બનેલું મડળ ચલાવેછે. તેમની ચુંટણી દર ત્રણ ત્રણ વર્ષે થાયછે તેમા અરધા મેમ્બરો રૈયત તરફથી નીમાય છે અને અરધા મેમ્બરોને સરકાર નીમેછે સરકારે નીમેલા મેમ્બરોમાથી અરધા સરકારી અમલદારો અને અરધા રૈયતના પ્રખ્યાત માણસો હોય છે. એ વહીવટ બરાબર ચલાવવા માટે મ્યુનિસિપાલીટીએ મુબાઈ શહેરના નીચે પ્રમાણે સાત ભાગ કર્યા છે. તે દરેકને વૉર્ડ કહેછે.

એ. કોટ વૉર્ડ એમાં—કોલાબા, કોટ, મેદાન.

બી. માંડવી વૉર્ડ એમાં—માંડવી ડુગરી, ઉમરખાડી અને ચકલો.

સી. ભૂલેશ્વર વૉર્ડ એમાં—મારકીટ, ધોબીતલાવ, ફનસવાડી ભુલેશ્વર, કુંભારવાડા અને ખારા તળાવ.

ડી. ગીરગામ વૉર્ડ એમાં—ખેતવાડી, ગીરગામ, ચોપાટી, ગ્રાન્ટ-રોડ, વાલકેશ્વર અને મહાલક્ષ્મી.

ઈ. ભાયખલા વૉર્ડ એમાં—ભાયખલા, મઝગામ, કામાટીપુરા, ચીચપોકલી, નાગપાડો, અને તારદેવ.

એફ. પરેલ વૉર્ડ એમાં—પરેલ, સીવરી, સીવ અને નાયગામ.

જી. માહીમ વૉર્ડ એમાં—વરલી, દાદર અને માહીમ.

અખાતો.

૧ **બેકબે**—ચોપાટીની પશ્ચિમે, કોલાબાને વાલકેશ્વરની વચ્ચે.

૨ **માહિમનો**—માહીમ અને વરલીની વચ્ચે.

૩ **અરબી અખાત**—મુમ્બઈબેટ અને કોકણની વચ્ચે.

તળાવો.

*૧ **નાખુદાનું તલાવ**—મેદાનમાં.

*૨ **ધોબી તલાવ**—મેદાનને નાકે ફરામજી કાવસજી ઇન્સ્ટીટયુટ પાસે.

૩ **ભૂલેશ્વરનું તલાવ** } ભૂલેશ્વર વિભાગમાં.
૪ **મમાદેવીનું તલાવ** }

*૫ **કાવસજી પટેલનું તલાવ**—કાંદાવાડીને નાકે.

* ૬ **બાબુલા તલાવ**—સર જમસેદજી જીજીભાઈની ઇસ્પીતાલ પાસે.

*૭ **ગોવાળીઆ તલાવ** } વાલકેશ્વર વિભાગમાં.
૮ **વાલકેશ્વરનું તલાવ** }

૯ **મહાલક્ષ્મીનું તલાવ**—મહાલક્ષ્મી વિભાગમાં.

૧૦ **પરેલનું તલાવ**—પરેલ વિભાગમા.

૧૧ **નાયગામનું તલાવ**—નાયગામ વિભાગમાં.

૧૨ **જાંબળી તલાવ**—માહીમ વિભાગમાં.

---

* આ નિશાનીવાળાં તળાવો હાલમાં પૂરી નાખવામાં આવ્યાં છે.

દ્વિપકલ્પો.

૧ કોલાબા—મુંબાઈ બેટની નૈરૂત્યે.
૨ વાલકેશ્વર—મુંબાઈ બેટની પશ્ચિમ દિશાએ.
૩ વરલી—મુંબાઈ બેટની વાયવ્યે.

ભૂશિરો.

૧ કોલાબા—કોલાબાની દક્ષિણે.
૨ વાલકેશ્વર—વાલકેશ્વરની દક્ષિણે.
૩ હાજીઅલ્લી—હાજીઅલ્લીની ઉત્તરે.
૪ મામા અજાની—મામા અજાનીની દક્ષિણે
૫ વરલી—વરલીની ઉત્તરે.
૬ સીવરી—સીવરીની દક્ષિણે.

ડુંગરો.

૧ વાલકેશ્વરનો ડુંગર } મુંબાઈ બેટની પશ્ચિમે ગીરગામ વિભાગમાં
૨ મહાલક્ષ્મીનો ડુંગર }
૩ વરલીનો ડુંગર—માહીમ વિભાગમાં.
૪ મંડલીનો ડુંગર—ઉત્તરે ગોવરીમાં.
૫ રૈલીનો ડુંગર—ઉત્તરે સીવમા
૬ સીવરીનો ડુંગર—સીવરીમા.
૭ ભંડારવાડાનો ડુંગર—મજગામમાં.

ગોદીઓ.

૧ સાસુન ડાક—કોલાબામાં.
૨ સરકારી ગોદી—કોટમાં.
૩ વિકટોરીયા ડાક } માંડવી વિભાગમાં.
૪ પ્રિન્સીસ ડાક }

૫ પી૦ ઓ૦ કંપનીની ગોદી—મઝગામ વિભાગમા.
૬ નવી ગોદી—કોટ વિભાગમા.

બંદરો.

પાલવાબંદર, બેલાર્ડબંદર, મોદીબંદર, પથરબંદર, કરનાકબંદર, માંડવીબંદર, મસીદબંદર, વાડીબંદર, ચીચબંદર, કલેરબંદર, એલ્ફીસ્ટનબંદર, ટાકબંદર, કોલસાબંદર.

રેલવેઓ.

બી૦ બી૦ એન્ડ સી૦ આઈ૦ રેલવે. જી૦ આઈ૦ પી૦ રેલવે અને પોર્ટટ્રસ્ટ રેલ્વે.

સ્ટેશનો.

જી૦ આઈ૦ પી રેલવેનાં—બોરીબંદર, મસીદબંદર, મઝગામ, ભાયખલા, ચીંચપુગલી, કરીરોડ, પરેલ, દાદર, માટુંગા, શીવ.

બી૦ બી૦ એન્ડ સી૦ આઈ૦ રેલવેનાં—કોલાબા, ચર્ચગેટ, મરીનલાઈન, ચર્નીરોડ, ગ્રાંટરોડ, મહાલક્ષ્મી, પરેલ, એલ્ફીન્સ્ટનરોડ, દાદર, માટુંગા, ગાર્ડીમ.

ટ્રામવેનાં સ્ટેશનો—સાસુન ડોક, ગ્રાંટ બીલ્ડીંગ્સ, મ્યુઝીઅમ ઈસ્ટ, (મુબઈદેવેક) મ્યુઝીઅમ વેસ્ટ, (સેક્રેટેરીએટ) ફોર્ટ મારકેટ, બોરીબંદર ક્રાફર્ડ મારકીટ, ધોબીતળાવ, કર્નાકબંદર, વાડીબંદર, ગીરગામ પોરચુગીઝ ચર્ચ, પાયધુની, નળબજાર, સી. પી ટેન્ક, પીલહાઉસ, ચર્નીરોડ જંકસન, ગ્રાંટરોડ, ફોરાસ રોડ જંકસન, તારદેવ, બે ટાકી, જે. જે. હાસ્પીટલ, બેલાસીસ રોડ, મઝગામ, ઉભો પારસી, (શેઠ ખ. મા નું બાવલું) જેકબ સરકલ, ભાયખલાનો પુલ, વીક્ટોરીઆ ગાર્ડન, લાલબાગ, પરેલ.

જોવા લાયક જગાઓ.

કોલાબાની દીવાદાંડી, કોલાબા ઓબઝરવેટરી, સેલર્સહોમ, મી. ટાટાની તાજમહાલ હોટેલ, સક્રેટરીએટ, રાજાબાઈ ટાવર, હાઇકોરટ, જનરલ પોષ્ટ ઓફીસ, ટાઉનહોલ, ટંકશાળ, નવી ગોદી, રાણીનું પુતળું, બોરીબંદર સ્ટેશન, મ્યુનિસિપલ હાઉસ, એલ્ફીન્સ્ટન હાઇસ્કૂલ, ક્રાફર્ડ મારકીટ, વિક્ટોરીયા ગાર્ડન.

મુંબાઈ ઈલાકો.

સીમા.

ઉત્તરે બલુચિસ્તાન અને પંજાબ, પશ્ચિમે અરબીસમુદ્ર, દક્ષિણે મહીસુરપ્રાંત, અને મદ્રાસ ઇલાકો. પૂર્વે રજપૂતાના, મધ્ય હિન્દએજન્સી, મધ્યપ્રાંત, વરાડ અને હૈદરાબાદ.

મુખ્ય ભાગો.

કુદરતી:—૧ સિંધપ્રાંત, ૨ કચ્છપ્રાંત, ૩ ગુજરાત પ્રાંત. (કાઠીઆવાડ સહીત, મહારાષ્ટ્રપ્રાંત, ૫ દક્ષિણ મહારાષ્ટ્રપ્રાંત. રાજકીય વિભાગો:—૧ સિંધવિભાગ, ૨ ઉત્તરવિભાગ, ૩ મધ્યવિભાગ, ૪ દક્ષિણ વિભાગ.

મુખ્ય પર્વતો.

૧ હાલાપર્વત સીંધપ્રાંતમાં. ૨ ગિરનારને સેત્રંજો કાઠીઆવાડમા. ૩ વિંધ્યા ગુજરાતમા નર્મદાની ઉત્તરે. ૪ સાતપૂડા ગુજરાતમા નર્મદા અને તાપીનીવચ્ચે ૫ સહ્યાદ્રિ અથવા પશ્ચિમઘાટ મહારાષ્ટ્રઅને કોકણની વચ્ચે.

ભૂશિરો.

૧ રાસમુરી—કરાંચીની પશ્ચિમે. ૨ જગત પૉઇન્ટ—દ્વારકા પાસે. ૩ દીવહેડ-કાઠીઆવાડની દક્ષિણે.

મુખ્ય અખાતો.

૧ કચ્છનો અખાત કચ્છની દક્ષિણે. ૨ ખંભાતનો અખાત કાઠીઆવાડની પૂર્વે.

સરોવરો.

મંચર સરોવર—સિંધ પ્રાંતમાં.

નદીઓ.

૧ સિંધુ—સિંધપ્રાંતમાં વહે છે અને અબી સમુદ્રને મળે છે.

સેંત્રુંજી—કાઠીઆવાડમાં વહેછે અને ખંભાતના અખાતને મળેછે.

૩ મચ્છુ—કાઠીઆવાડમાં વહે છે.		કચ્છનારણને મળેછે.
૪ બનાસ ૫ સરસ્વતિ	ગુજરાતમા વહેછે.	

૬ સાબરમતિ	૧૩ અંબિકા	ગુજરાતમાં વહેછે અને ખંભાતના અખાતને મળેછે.
૭ મહી	૧૪ કાવેરી	
૮ નર્મદા	૧૫ ઔરંગા	
૯ કીમ	૧૬ પાર	
૧૦ તાપી	૧૭ કોલક	
૧૧ મીંઢાળા	૧૮ દમણગંગા	
૧૨ પુરણા		

૧૯ ગોદાવરી—મહારાષ્ટ્ર હેદરાબાદ અને ઉત્તર સરકારમાં વહી બંગાળાના ઉપસાગરને મળેછે.

૨૦ ભીમા અથવા ચંદ્રભાગા—મહારાષ્ટ્રમાં વહી કૃષ્ણાને મળેછે.

૨૧ નીરા—મહારાષ્ટ્રમા વહી ભીમાને મળે છે.

૨૨ કૃષ્ણા—દક્ષિણ મહારાષ્ટ્ર હેદરાબાદ અને ઉત્તર સરકારમા વહી બંગાળાના ઉપસાગરને મળેછે.

૨૩ તુંગભદ્રા—દક્ષિણ મહારાષ્ટ્રમાં વહી કૃષ્ણાને મળેછે

સિંધપ્રાંતના જીલ્લા અને શહેરો.

જીલ્લા — શહેરો.

૧ કરાંચી—કરાંચીને કોટ્રી.

૨ થરપારકર—ઉમરકોટ અને નગરપારકર.

૩ હેદરાબાદ—હેદરાબાદ ને ઠઠ્ઠા.

૪ સક્કર—સક્કર, બક્કર, સેવાન, સીકારપુર.

૫ ઉપલો સરહદનો મુલક—જેકોબાબાદ.

૬ ખેરપુરસંસ્થાન—ખેરપુર.

કચ્છ પ્રાતનાં શહેરો.

ભુજ, માંડવી, અંજાર, લખપત, મુન્દ્રા, જખૌ, ભદ્રેશ્વર, કંથકોટ.

ગુજરાત પ્રાંતના વિભાગો અને શહેરો.

જીલ્લા. **શહેરો.**

અમદાવાદ—અમદાવાદ, વીરમગામ, ધોળકા, ધંધુકા, ધોલેરા, ધોધા પ્રાંતીજ, સાણંદ

૨ ખેડા—કપડવણજ, કાસરા. નડીઆદ, મહેમદાવાદ, માતર, આણંદ, બોરસદ. ડાકોર, ખેડા, ઉમરેઠ

૩ પંચમહાલ—હાલોલ, કાલોલ, દાહોદ, ગોધરા, શહેરા અને ઝાલોદ.

૪ ભરૂચ—ભરૂચ, અંકલેશ્વર, વાગરા, આમોદ, જંબુસર અને હાંસોટ

૫ સુરત—સુરત, રાંદેર, પારડી, વલસાડ, ચીખલી, જલાલપોર, બારડોલી, માંડવી, ચોર્યાંશી, ઓલપાડ અને ઉદવાડા.

૬ ખંભાત સંસ્થાન—ખંભાત, તારાપોર

૭ વડોદરા સંસ્થાન—વડોદરા. નવસારી, ગણદેવી, કડી, પાટણ મહેસાણા, અમરેલી, દ્વારકા. બારી. દામનગર. વિજાપુર, વડનગર.

૮ કાઠીઆવાડ એજન્સી—રાજકોટ, વઢવાણ, સોનગઢ, માણેકવાડા જુનાગઢ, ભાવનગર, નવાનગર ધ્રાગંધ્રા, પોરબંદર. ગોંડળ, મોરબી ને લીમડી.

૯ પાલનપુર એજન્સી—પાલણપુર, રાધનપુર, ડિસા.

૧૦ મહીકાંઠા એજન્સી—સાદરા ને ઇડર.

૧૧ રેવાકાંઠા એજન્સી—નાંદોદ, બારીઆ, લુણાવાડા ને છોટાઉદેપુર.

૧૨ પંચમહાલ એજન્સી—નારુકોટ.

૧૩ સુરત એજન્સી—વાસદા, સચીન ને ધરમપુર.

મહારાષ્ટ્ર પ્રાંતના વિભાગો.

૧ કોંકણ પ્રાંત—મુંબઈ, થાણા, વાદરા, વસઈ, કલ્યાણી, કુરલા, અલીબાગ, રત્નાગીરી, વિંગોર્લા, હરણાઈ, ઝવાર, જંજીરા ને સાવંતવાડી.

૨ ખાનદેશ—ધુળીઆને માલેગામ.

૩ નાશક—નાશક ને ત્રંબક.

૪ અહમદનગર—અહમદનગર.

૫ પૂણા—પૂણા.

૬ સતારા—સતારા, મહાબલેશ્વર.

૭ સોલાપુર—સોલાપૂર, પંઢરપૂર ને બાર્સી.

૮ ઝવાર સંસ્થાન—ઝવાર.

૯ અકલકોટ—અકલકોટ.

૧૦ સતારા એજન્સી—ભોંર, ફલટણ, ઔંધ અને જત.

દક્ષિણ મહારાષ્ટ્ર પ્રાંતના વિભાગો અને શહેરો.

૧ કલાદગી—કલાદગી અને વીજાપુર.

૨ બેલગામ—બેલગામ.

૩ ધારવાડ—ધારવાડ અને હુબલી

૪ કાનડા—કારવાડ, કુમટા અને હોનાવર.

૫ કોલાપુર—કોલાપુર.

૬ સાવનુર—સાવનુર.

૭ મરાઠા જાગીર—સાંગલી, જમખીંડી, મીરજ, કુરૂંદવાડ, મુધોળ અને રામદુર્ગ.

નદીઓ ઉપરનાં શેહેરો.

સિંધુ નદી ઉપર—સક્કર, બક્કર, લાડખાના, સેવાન, કોટ્રી, ઠઠ્ઠા, હૈદરાબાદ, અને સહાબંદર.

સરસ્વતિનદી ઉપર—સિદ્ધપુર.

સાબરમતીનદી ઉપર—અમદાબાદ અને સાદરા.

મહીનદી ઉપર—ખંબાત.

નર્મદાનદી ઉપર—ભરૂચ, શુકલતિથ નાંદોદ, ચાણોદ અને કરનાળી.

તાપીનદી ઉપર—સુરત, રાદેર, વરીઆવ.

ગોદાવરીનદી ઉપર—નાશક અને ત્રંબક.

ભીમાનદી ઉપર—ભીમાશંકર પંઢરપુર અને સોલાપુર.

નીરાનદી ઉપર—ફલટણ.

કૃષ્ણાનદી ઉપર—મહાબલેશ્વર.

પ્રખ્યાત શેહેરો

કરાંચી—સિંધપ્રાંતમાં મોટું બંદર છે.

દ્વારકા—કાઠીઆવાડમા હિંદુ લોકોનું જાત્રાનું ઠેકાણું છે.

પાલીતાણા—કાઠીઆવાડમા શ્રાવક લોકોનું જાત્રાનું ઠેકાણું છે.

ડીસા—લશ્કરની છાવણી છે

સિદ્ધપુર—હિંદુ લોકોનુ માતૃશ્રાદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું છે.

ડાકોર—શ્રી રણછોડજીનું મોટુ ધામ છે.

શુકલતાર્થ અને ચાણોદ—નર્મદાનદી ઉપર જાત્રાનાં ઠેકાણાં છે.

ઉદવાડા—પારસી લોકોના પ્રાચીન આતસબહેરામથી જાત્રાનું ઠેકાણું છે.

મુંબઈ—આખી દુનીયામા પ્રખ્યાત બીજા નંબરનું શહેર છે.

નાશક ત્રંબક—ગોદાવરી નદી ઉપર જાત્રાનાં ઠેકાણા છે.

મહાબળેશ્વર—હવા ખાવાની જગ્યા છે.

ખડકી—લશ્કરની છાવણી છે.

પંઢરપુર—શ્રી વિઠ્ઠલનાથજીનું મોટું ધામ છે.

સરકારી પ્રાથમિક શાળામાં ચાલતો

ગુજરાતી દેશી હિસાબ.

ભાગ ૧ લો.

કીમત ૧। (સવા) આનો.

મુંબઈ-ખેતવાડી બ્યાકરોડ ઘર નં ૧-૨ અને ૩ અહીંઆ "તત્ત્વવિવેચક" છાપખાનામાં રા. ભીવાજી હરી શિંદેએ છાપ્યું. તે ડાહ્યાભાઈ જગજીવનદાસ એઓએ કથેડ્રલ સ્ટ્રીટ, ઘર નં. ૪ મધ્યે પ્રગટ કર્યું છે.